

ŠIAULIŲ UNIVERSITETO
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
MEDICINOS PAGRINDŲ KATEDRA

Sveikatos edukologijos dieninių studijų programa, IV kursas

Asta Astrauskienė

**MOKSLEIVIŲ POREIKIŲ TENKINIMO GALIMYBĖS
NEFORMALIOJO UGDYMO VEIKLOJE:
LYGINAMOJI ANALIZĖ**

Bakalauro darbas

*Bakalauro darbo
vadovė – lekt. Lina Miliūnienė*

Bakalauro darbo santrauka

Bakalauro darbe nagrinėjamos moksleivių poreikių tenkinimo galimybės neformaliajame ugdyme. Lyginamos dviejų šalių, Lietuvos ir Latvijos, moksleivių nuomonės. Didžiausias dėmesys skiriamas sveikatos rizikos veiksnių, dalyvavimo papildomo ugdymo veikloje priežasčių analizei. Tyrimu siekiama išryškinti pagrindines problemas ir jų sprendimo būdus.

Tyrimo dalyvavo 102 7-9 klasių Lietuvos ir Latvijos moksleiviai. Anketinės apklausos metodu tirtos moksleivių poreikių tenkinimo galimybės neformaliajame ugdyme. Pirmoji anketos dalis skirta išsiaiškinti demografinę padėtį, bendrą mokymosi krūvį. Antrąją anketos dalimi siekiama išsiaiškinti moksleivių dalyvavimo (nedalyvavimo) popamokinėje veikloje mastus, motyvaciją.

Tyrimu nustatyta, kad tiek Lietuvos, tiek Latvijos moksleiviai popamokinėje veikloje dalyvauja aktyviai, kiekvienas randa terpę savo poreikiams patenkinti. Populiariausi yra sporto, muzikos, choreografijos užsiėmimai, kuriuose abiejų šalių moksleiviai aktyviau dalyvauja už mokyklos ribų, nepaisant to, kad šie užsiėmimai yra mokami. Vienintelis išryškėjęs skirtumas – kad Latvijoje labai populiarūs yra dalykiniai būreliai, kuriuos moksleiviai lanko už mokyklos ribų ir už suteiktas žinias moka. Kaip paaiškėjo tyrimo metu, didžiausias sveikatos rizikos veiksnys, susijęs su neformaliojo ugdymu, yra per didelis mokymosi krūvis. Tačiau, kaip parodė moksleivių atsakymai, tai netrukdo jiems užsiimti papildoma veikla po pamokų. Savo dalyvavimą popamokinėje veikloje moksleiviai motyvuoja: noru įgyti naujų įgūdžių, popamokinėje veikloje įdomiau nei pamokose, reikia tiesiog kažkur prastumti laiką po pamokų. Taip pat daugelis mokinių teigia, kad popamokinė veikla – tai galimybė užsiimti dominančia veikla. Tyrimo metu išryškėjo tendencija, kad popamokinė veikla mokiniams asocijuojasi su pramoga, jos metu jie siekia atsipalaiduoti, pailsėti. Taigi didelis dalyvaujančių popamokinėje veikloje mokinių skaičius leidžia daryti išvadą, kad moksleivių poreikiai popamokinėje veikloje yra patenkinami.

Turinys

Bakalauro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1 skyrius. MOKSLINĖ LITERATŪROS STUDIJA	6
1.1.Neformalusis mokinių ugdymas	6
1.2. Šiandieninės organizuoto laisvalaikio aktualijos.....	7
1.3. Mokinių laisvalaikio galimybės.....	9
1.4.Sveikatos rizikos veiksniai neformaliajame ugdyme.....	13
1.5.Neformalusis ugdymas tarptautiniu aspektu.....	18
2 skyrius. MOKSLEIVIŲ POREIKIŲ TENKINIMO GALIMYBĖS NEFORMALIOJO UGDYMO VEIKLOJE: LYGINAMOJI ANALIZĖ	21
2.1. Tyrimo metodika.....	20
2.2. Tyrimo dalyviai.....	21
2.3. Papildomojo ugdymo galimybės Lietuvoje ir Latvijoje.....	22
2. 4. Lietuvos ir Latvijos moksleivių neformalaus ugdymo tyrimo lyginamoji analizė.....	22
Išvados	37
Literatūra	38
Summary	41
PRIEDAI	42

Ivadas

Socialinių santykių ir švietimo sistemos kaitoje išryškėja nepakankamas visuomenės dėmesys vaikų, paauglių ir jaunuolių socializacijai, jų užimtumo, laisvalaikio veiklos organizavimui. Statistika liudija apie didėjantį vaikų ir paauglių nusikalstamumą, savižudybes, narkomaniją ir kitus pozityvią asmens raidą stabdančius reiškinius. Šios problemos aktualios ne tik mokyklai ar tėvams, bet ir visai visuomenei, nes būtent vaikystėje ir paauglystėje vyksta sparti asmens socialinė integracija.

„Neformalusis švietimas – sudėtinė švietimo sistemos dalis, egzistuojanti lygiagrečiai formaliojo švietimo. Šis ugdymas – tikslingas ir tęstinis, skirtas įvairaus amžiaus vaikų prigimtiniams galioms, įvairiems gebėjimams, polinkiams atskleisti, saviraiškos poreikiams, pažintiniams interesams tenkinti, kūrybiškumui plėtoti, kultūrinėms vertybėms puoselėti, sveikatingai praleisti laisvalaikį, socializuotis, nusikalstamumo prevencijai ugdymo institucijose stiprinti“ (Miliūnienė, Vaitkevičius, Bakanovienė, Mockevičienė, 2009). Įdomi veikla po pamokų ne tik suteikia galimybę jaunam žmogui socializuotis bei patenkinti savo poreikius, bet ir atitraukia moksleivius nuo beprasmiško laiko leidimo, žalingų įpročių, nusikalstamumo, - taip kontroliuojami sveikatos rizikos veiksniai. Atlikti tyrimai rodo, kad nuo pamokų atliekamu laiku mokiniai ne tik rūko, bet ir vartoja stipresnius svaigalus (alkoholį, narkotikus), o tai sąlygoja nemažėjantį nelaimingų atsitikimų skaičių nepilnamečių tarpe. Pastarųjų metų publikacijose, Švietimo ir mokslo ministerijos tyrimuose randama duomenų apie mokinių dalyvavimą popamokinėje veikloje, tačiau nėra skiriama pakankamai daug laiko popamokinės veiklos vadybai, kaip labai svarbiai ugdymo grandžiai. Dažnai mokykloje yra siūlomos tokios veiklos, kurios yra aktualios pedagogams, o ne vaikams.

Neformalusis vaikų ugdymas, kaip aktuali problema, Lietuvos mokslininkų tyrinėjamas įvairiais aspektais. Šio ugdymo reikšmę asmens socializacijai analizavo B. Bitinas (1986, 1990), J. Vaitkevičius (1995), L. Jovaiša (2001), turinį ir formas šiuolaikinėje mokykloje – S. Dapkienė (1998, 2002) ir pateikė nemažai idėjų, siūlymų ir pavyzdžių, kaip ugdyti dvasingus ir kūrybingus žmones. Užimtumo reikšmę asmenybės vystymuisi pabrėžė M. Barkauskaitė (1997, 2001), neformalaus vaikų švietimo sąnaudas ir prieinamumą bei mokinių ir mokytojų nuomonę apie popamokinės veiklos veiksmingumą tyrė G. Kvieskienė (2006). Taip pat mokinių požiūrio analizę apie neformalaus ugdymo organizavimą mokykloje ir už jos ribų atliko J. V. Vaitkevičius, L. Miliūnienė, T. Bakanovienė (2008). Šių tyrimų metu pastebėta, kad neformalaus ugdymo sistemą būtina tobulinti, kelti minėtų paslaugų kokybę ir prieinamumą.

Pasak Lukšienės (2002), mokinių popamokinei veiklai taip pat nemažai dėmesio skyrė vyresniosios kartos Lietuvos pedagogai: Vydūnas, Pečkauskaitė (Šatrijos Ragana), Maceina, Vabalas-Gudaitis, Laužikas, Kavolis bei jų mokiniai. Mokslininkai, vadovaudamiesi skirtingu požiūriu, nagrinėja asmenybės tapsmo galimybes, įvertina žmogaus ir kultūros santykį. Pedagogika – mokslas apie ugdymą, yra vienas iš svarbiausių žmogaus ir kultūros raidos prielaidų, kadangi duoda žmogui įrankius susivokti savajame ir išorės kultūros pasaulyuose, pedagoginį procesą susieja su tikrove, realia asmenybės veikla.

Tyrimo objektas – moksleivių poreikių tenkinimo galimybės neformaliajame ugdyme.

Tyrimo tikslas – išnagrinėti moksleivių poreikių tenkinimo galimybes neformaliojo ugdymo veikloje.

Uždaviniai:

- 1) Mokslinės literatūros pagrindu išanalizuoti neformaliojo ugdymo sampratą.
- 2) Ištirti moksleivių, tėvų, mokytojų požiūrį į neformalųjį ugdymą.
- 3) Ištirti neformaliojo ugdymo prieinamumą.
- 4) Išanalizuoti su neformaliuoju ugdymu susijusius sveikatos rizikos veiksnius.
- 5) Palyginti Lietuvos ir Latvijos moksleivių požiūrį į neformalųjį ugdymą.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros analizė, kiekybinis tyrimas, lyginamoji analizė. Tyrimui naudota anketa modifikuota pagal Vilniaus pedagoginio universiteto Sociologinių švietimo tyrimų laboratorijos sudarytą klausimyną. Jos validumas buvo patikrintas 2007/2008 mokslo metais apklausus Šiaulių miesto moksleivius (n=344) (Miliūnienė ir kt., 2009).

Tyrimo dalyviai – tyrimo imtį sudaro 100 Lietuvos ir Latvijos 7-9kl. moksleivių (59 mergaitės, 43 berniukai). Tyrimo dalyviai pasirinkti remiantis atsitiktinės atrankos metodu. Apklausa buvo vykdoma 2011 metais Pakruojo „Žemynos“ pagrindinėje ir Bauskės pagrindinėje mokyklose.

Bakalauro darbo struktūra.

Ši bakalauro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, literatūros bei tyrimo analizei pateikiami 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (33 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 4 lentelės ir 13 paveikslų. Prieduose pateikiamas tyrimui naudotos anketos pavyzdys. Darbo apimtis su priedais – 46 lapai.

1 skyrius. MOKSLINĖ LITERATŪROS STUDIJA

1. 1. Neformalusis mokinių ugdymas

Neformalusis švietimas – švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas. Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais (LR Švietimo ir mokslo ministerija).

Neformaliojo ugdymo objektas yra vaikai iki 18 metų, taigi su popamokine veikla vaikai susipažįsta jau pradinėse klasėse. Popamokinė veikla suprantama kaip moksleivių dalyvavimas įvairiuose būreliuose, klubuose, išvykose ar šventėse, bei kitoje veikloje, kuri organizuojama ne tik bendrojo lavinimo mokykloje, bet ir kitose ugdymo įstaigose. Neformaliojo vaikų švietimo programas vykdo muzikos, dailės, meno, sporto, kitos mokyklos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai (LR Švietimo ir mokslo ministerija, 2011). Neformaliojo švietimo veiklą reglamentuoja tokie dokumentai kaip:

- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. birželio 17 d. Nr. IX-1630, Žin., 2003, Nr. 63-2853);
- Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatomis (patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. IX-1700, Žin., 2003, Nr. 71-3216);
- Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. ISAK-2695, Žin., 2006, Nr. 4-115);
- Vaikų ir jaunimo socializacijos programa (patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 23 d. nutarimu Nr. 209, Žin., 2004, Nr. 30-995).

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (2005) neformalusis vaikų švietimas apibrėžiamas kaip kryptinga veikla, padedanti vaikui įgyti kompetencijas tapti sąmoninga asmenybe, sugebančia atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti visuomenėje bei prisitaikyti prie kintančios aplinkos. Švietimo įstatymo 16 straipsnyje apibrėžiama neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose akcentuojama švietimo – formaliojo ir neformaliojo – misija „padėti asmeniui suvokti šiuolaikinį pasaulį, įgyti kultūrinę bei socialinę kompetenciją ir būti savarankišku, veikliu, atsakingu žmogumi, norinčiu ir gebančiu nuolat mokytis ir kurti savo bei bendruomenės gyvenimą“. Šiame dokumente teigiama, kad „Lietuvos švietimas yra grindžiamas pagrindinėmis tautos, Europos ir pasaulio kultūros vertybėmis: asmens nelygstamos laisvės ir orumo, artimo meilės, prigimtinių žmonių

lygybės, žmonių laisvių ir teisių, tolerancijos, demokratinių visuomenės santykių teigimu. Švietimas ugdo asmens nusistatymą ir gebėjimą remtis šiomis vertybėmis savo gyvenime ir veikloje“.

Vaikų ir jaunimo socializacijos programoje pabrėžiamas neformaliojo vaikų švietimo vaidmuo įgyvendinant užimtumo, prevencijos ir edukacines programas, lemiančias sėkmingą vaikų ir jaunimo socializaciją, ugdančias jų kultūrinę brandą, pilietiškumą, socialinius įgūdžius, saviraišką, gebėjimus ir polinkius (Ruškus J., Žvirdauskas D., Stanišauskienė V., 2009).

Pagrindinis neformaliojo vaikų ugdymo tikslas, išskirtas neformaliojo vaikų ugdymo koncepcijoje, – per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, kuris sugebėtų tapti aktyviu visuomenės nariu bei sėkmingai veikti joje, taip pat padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius.

Taip pat išskiriami uždaviniai, kuriuos atlieka neformalusis ugdymas. Daugiausia akcentuojamas saviraiškos bei pilietiškumo, demokratiško požiūrio į pasaulėžiūrą, įsitikinimų ir gyvenimo būdų įvairovę, kritiško mąstymo ugdymas (*Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija*, 2005). Mano manymu, didžiausias neformaliojo vaikų švietimo uždavinys – spręsti socialinės integracijos problemas: mažiau galimybių turinčių (esančių iš kultūriškai, geografiškai, socialiai – ekonomiškai nepalankios aplinkos ar turinčių specialiųjų poreikių), ypatingų poreikių (itin gabių ir talentingų) vaikų, iškritusių iš švietimo sistemos integravimas į visuomeninį gyvenimą, socialinių problemų sprendimas. Labai svarbu, kad tas aktyvaus ir pilietiško visuomenės nario formavimas būtų prieinamas visiems, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos, socialinės padėties ar fizinių galimybių, vaikams.

1. 2. Šiandieninės organizuoto laisvalaikio aktualijos

Vien pamokų mokykloje moksleiviui nepakanka. Reikia papildomos veiklos, kur mokinys galėtų patenkinti savo interesus, tobulinti gebėjimus, panaudoti ir išreikšti prigimtines galias. Mokinių įtraukimas į jiems reikšmingą, įdomią veiklą – svarbi sąlyga asmenybės tapsmui formotis, nes asmenybę ugdo tik toji veikla, kurios žmogus imasi labai atsakingai, skiria visas pastangas ir jėgas, su kuria sieja savo tikslus (Vaitkevičius J., 1982).

Popamokinė veikla yra neprivalomas, laisvai pasirenkamas laisvalaikio praleidimo būdas. Taigi vaikas, įtakojant tėvams ar ugdytojams, taip pat pasirenka, kokius užsiėmimus ir kur jis norėtų lankyti. Ugdymo(si) paslaugas vaikas pasirenka pagal norą, pomėgius bei individualias savybes, taip pat įtakos turi jų praktiniai įgūdžiai.

Neformaliojo ugdymo paslaugas šiandien Lietuvoje teikia specialios, iš savivaldybių biudžeto finansuojamos, neformaliojo ugdymo įstaigos ir bendrojo lavinimo mokyklos, gaudamos iš Švietimo ir mokslo ministerijos numatytas lėšas. Tačiau lieka neaišku, kaip mokyklose yra skirstomos popamokinei veiklai skirtos lėšos, kas mokykloje koordinuoja neformalaus ugdymo organizavimą ir vykdymą, jo efektyvumo vertinimą ir pan. Kaip teigiama *Švietimo naujienose* (2008): „Viena iš pagrindinių kliūčių – nėra tinkamos infrastruktūros organizuoti ir vykdyti neformalųjį ugdymą: savivaldybėse nėra specialisto, atsakingo asmens, koordinuojančio neformalųjį švietimą, nėra aišku, kas bendrojo lavinimo mokyklose atsako už popamokinės veiklos procesų valdymą ir kontrolę“.

Papildomojo ugdymo organizavimas bendrojo lavinimo mokyklose rodo, kiek dėmesio skiriama mokinių užimtumui ir socializacijai. 2002-2003 mokslo metais bendrojo lavinimo mokyklose veikė 31 417 būrelių, kuriuos lankė 361 129 mokiniai. Papildomojo ugdymo įstaigose veikė 20 022 būreliai, kuriuos lankė 37 484 mokiniai (*Švietimo naujienos*, 2005). Remiantis savivaldybių švietimo skyrių pateikta informacija, šiuo metu šalyje yra 256 neformaliojo vaikų švietimo mokyklos, jos įsteigtos ir išlaikomos iš savivaldybių biudžeto lėšų (Kvieskienė, Petronienė, 2007). Tai rodo, kad didesnė dalis mokinių yra ištraukę į mokyklose organizuojamą popamokinę veiklą. Būrelius bendrojo lavinimo mokyklose lanko 10 kartų daugiau mokinių nei papildomojo ugdymo įstaigose, tačiau kasmet daugėja mokinių, lankančių neformaliojo ugdymo įstaigas: 2000 – 54 tūkst.; 2002 – 72 tūkst. (*Švietimo naujienos*, 2006) Pagal veiklos sritis mokiniai daugiausiai užimti sporto ir meninės kūrybos (muzikos, choreografijos, dailės, etnokultūros) būreliuose. VPU Sociologinių švietimo tyrimų laboratorijos tyrime „Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste“ dalyvavusių mokinių nuomone, papildomas ugdymas mokykloje taptų įdomesnis, jei mokykloje būtų pakankamai gera materialinė bazė, jei mokytojai labiau atsižvelgtų į mokinių poreikius, labiau vertintų jų iniciatyvą. Mokytojų nuomone, didžiausia kliūtis tinkamai papildomojo ugdymo veiklai mokykloje – lėšų stygius.¹

Anot S. Dapkienės (2002), mokykla privalo būti ta vieta, kur vaikas turėtų galimybę papildomai plėtoti savo gabumus ir tenkinti interesus ar saviraiškos poreikį. Be to, mokykla turėtų tapti neformalių susitikimų vieta bendruomenės nariams, o jeigu nėra materialinių sąlygų, būtina skatinti nepamokinę veiklą. Tačiau, kaip teigia A. Piličiauskas (1996), mokykla ne tik praranda viliojantį patrauklumą, bet ir tampa diskomforto vieta, chroniškos prievartos buveine, agresyvumą tiražuojančia sistema.

¹ Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste. (2001). ŠMM tyrimas. Vilnius. [žiūrėta 2011-03-21]. Prieiga per internetą: < http://www.smm.lt/fit/sv_bukle/tyrimai_sb.htm >.

Be abejo, tas problema daugiausia sąlygoja ekonominės ir finansinės priežastys, socialinė aplinka (nusikalstamumas, kurio nepajėgia panaikinti ir prievartos institucijos, agresyvumo, seksualumo ir kitų žalingų veiksmų propagavimas masinės komunikacijos priemonėse ir kt.), tačiau mokykla negali būti rami. Alifanovienės ir Šapelytės (2002) teigimu, dažnai mokykloje organizuojami renginiai ir popamokinė veikla neatitinka vaikų poreikių, jų amžiaus ar gebėjimų. Laisvalaikio užsiėmimų pasiūla menka, o jų forma nėra pakankamai įdomi. Tai lemia auklėtojų išsilavinimas, kūrybingumo stoka bei menka motyvacija.

Mokyklose neformalaus ugdymo(si) pagrindinė forma – būrelis, įprastai trunkantis metus. Būreliai – tai grupė laisvu noru susibūrusių vaikų, norinčių susipažinti su tam tikromis veiklomis arba plėtoti savo žinias pasirinktoje veikloje. Mokyklose veikia įvairios veiklos krypties būreliai (šokių, muzikos, sporto ir pan.). Būreliai, kurių metu vaikai turi galimybę plėsti įvairių dalykų žinias ir įgūdžius, vadinami dalykiniais būreliais (Milūnienė L. ir kt., 2009). Neformaliai mokantis asmens įgyta kompetencija gali būti pripažįstama kaip formaliojo švietimo programos ar kvalifikacijos dalis Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka arba aukštųjų mokyklų nusistatyta tvarka. Vaikų muzikos, dailės, meno, sporto ar kitoje mokykloje išeita ilgalaikio meninio ugdymo programa gali būti pripažįstama kaip profesinio mokymo modulis (LR Švietimo ir mokslo ministerija, 2011).

1. 3. Mokinių laisvalaikio galimybės

Turiningą moksleivių kultūrinį gyvenimą lemia ne tik meno saviveiklos kolektyvų gausumas ar dalyvių skaičius. Svarbu tai, kad ir mieste veikia įvairūs meno saviveiklos kolektyvai, moksleiviai gali pasirinkti tą užklausinę veiklos sritį, kuri jį labiausiai traukia. Laisvalaikio organizavimas ir jo turinys priklauso nuo daugelio sąlygų, pirmiausia nuo mokyklos, užmokyklinių ir kultūros bei švietimo įstaigų, taip pat nuo sumanaus mokėjimo įtraukti vaikus į įvairias veiklos rūšis, atsižvelgiant į jų interesus ir poreikius (Miliūnienė ir kt., 2009).

Remiantis švietimo inspekcijų patikrinimo duomenimis galima teigti, kad vidutinis moksleivių skaičius papildomojo ugdymo grupėse tiesiogiai priklauso nuo mokyklos dydžio. Papildomojo ugdymo grupės gana didelės - nuo 9 iki 35 moksleivių. Kaimo pradinių ir pagrindinių mokyklų papildomojo ugdymo grupėse yra vidutiniškai po 9-15 moksleivių. Bendrojo lavinimo mokyklos dažniausiai renkasi tokias papildomojo ugdymo veiklos kryptis bei programas, kurioms vykdyti nereikia specialių patalpų, priemonių ir įrangos.

Papildomojo ugdymo organizavimo sąlygos, kaip rodo švietimo inspekcijų atlikti tyrimai, nėra tokios, kokios turėtų būti. Visose tikrintose bendrojo lavinimo mokyklose papildomojo ugdymo veikla vyksta klasėse, muzikos, dailės, informatikos, darbų kabinetuose, sporto salėse ir aikštynuose, aktų salėse, bibliotekose, skaityklose, mokyklų fojė, kai kur - gimnastikos ir choreografijos salėse, žaidimų kambariuose, muziejuose. Dalis mokyklų naudojami kultūros namų, žemės ūkio bendrovių, gretimų mokyklų salėmis. Dalyje mokyklų nėra salių, todėl sporto, šokių, dramos būrelių užsiėmimai vyksta koridoriuose arba lauke. Dažniausiai taip esti pradinėse mokyklose. Trūksta ir sporto aikštynų arba jų įranga neatitinka standartų. Aikštynų įrengimai sensta, tačiau jiems atnaujinti nepakanka lėšų. Jaunųjų gamtininkų, sveikos gyvensenos užsiėmimai dažniausiai vyksta mokyklos kieme arba gamtoje. Dalis moksleivių mėgstamų papildomojo ugdymo programų vykdoma ir neturint reikalingų patalpų ar įrangos. Trūksta buities darbų kabinetų, dirbtuvių įrangos, sporto įranga nusidėvėjusi. Audio-, video-, muzikos aparatūros užtenka tik minimaliems mokinių poreikiams tenkinti. Mokyklos negauna lėšų naujoms priemonėms įsigyti, todėl ieško rėmėjų, labdaros organizacijų paramos. Kaimo pradinėse ir pagrindinėse mokyklose dažnai naudojamos asmeniniai pačių mokytojų muzikos instrumentais, magnetofonais, daug smulkesnių priemonių gaminasi patys mokytojai. Pagal galimybes kuriami kabinetai moksleivių laisvalaikiui, kompiuterių klasės, bibliotekos su skaityklomis, muziejai, rengiamos laboratorijos, perkami įrengimai ir priemonės. Būrelių, ypač meninės krypties, užsiėmimams reikalingas priemonės (dažus, fotoreikmenis, popierių, medžiagą ir pan.) dažniausiai perka patys moksleiviai arba mokytojai.²

Tikrintose mokyklose papildomąjį ugdymą vykdo 68% pedagogų, turinčių aukštąjį, 22% - aukštesnįjį išsilavinimą, 10% - vidurinį išsilavinimą. 70% pedagogų yra atestuoti. Didžiuma iš jų turi vyresniojo mokytojo, dalis - mokytojo metodininko kvalifikacinę kategoriją. Daugiausia kvalifikuotų specialistų dirba su mokymosi sunkumų arba didesnių gabumų turinčiais vaikais. Tikrintų mokyklų vadovai ir pedagogai pabrėžė, kad labai trūksta techninės kūrybos specialistų, pedagogams - pasirengimo organizuoti vaikų kūrybinę saviraišką. Pedagogai patiria sunkumų rengdami papildomojo ugdymo programas bei tvarkydami kitus veiklos dokumentus. Trūksta kvalifikacijos tobulinimo renginių, susijusių su konkrečia papildomojo ugdymo veikla, kita vertus, jų lankymu nesuinteresuoti pedagogai, turintys tik po 1-3 savaitines valandas (LR Švietimo ir mokslo ministerija, 2001).

Mokyklose skirstant papildomojo ugdymo valandas iš esmės vadovaujamosi tais pačiais kriterijais: moksleivių skaičius ir jų poreikiai; mokyklos ir pedagogų galimybės.

²LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA. PAŽYMA DĖL MOKSLEIVIŲ PAPILDOMOJO UGDYMO IR LAISVALAIKIO ORGANIZAVIMO 2001-09-25 Nr.24-06-06-116. Vilnius.

Vidurinės mokyklos, įgyvendindamos profilinį mokymą, vienuoliktosioms klasėms didžiąją dalį papildomojo ugdymo valandų skiria profilio ir profilio pakraipos suformavimui, mobilių grupių sudarymui. Čia moksleivių poreikių paisoma labiau: moksleiviai patys turi galimybę rengti individualius ugdymo planus, tačiau ryškėja tendencija siekti akademiškumo, vis mažiau paliekant "laisvos saviraiškos". Pagrindinis dėmesys skiriamas matematikos, lietuvių kalbos, užsienio kalbų žinių spragoms likviduoti. Vidurinėse mokyklose papildomajam ugdymui skiriama 60-90% valandų, pagrindinėse ir pradinėse-32-58% nuo 2000/2001 m.m. ugdymo plane numatytų papildomojo ugdymo valandų skaičiaus.

Daugelyje tikrintų mokyklų mokslo metų gale atliekamas moksleivių ir jų tėvų anketavimas, kurio tikslas – nustatyti mokinių saviraiškos poreikių tenkinimo galimybes. Anketų duomenys parodo, kiek mokinių ir kokioje veikloje norėtų dalyvauti. Atsižvelgiant į moksleivių pageidavimus, derinant juos su pedagogų ir mokyklos galimybėmis, sudaromas ugdymo plano projektas kitiems mokslo metams (LR Švietimo ir mokslo ministerija, 2001).

Moksleiviai turi galimybę 2-3 kartus per mokslo metus savaitgaliais dalyvauti kelionėse į tolimesnius miestus, turistinius žygius, kultūrinius renginius, dalyvauja šventėse, vietinių ir atvykstančių meno kolektyvų koncertuose. Moksleiviai pageidauja daugiau renginių, ypač diskotekų, savaitgaliais. Akivaizdu, kad geriausiai atsipalaiduoti ir poreikius patenkinti padeda pramogos, tačiau mokyklos kelia problemą dėl moksleivių saugumo užtikrinimo poilsio vakarų metu. Nepaisant to, daugelyje mokyklų mokiniams yra sudaromos galimybės savaitgaliais sportuoti sporto salėje, dirbti informatikos kabinete. Vasaros atostogų metu organizuojamos vasaros poilsio stovyklos, kur vaikai aktyviai užimami įtraukiant juos į Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevenciją. Pedagogai, organizuodami papildomojo ugdymo užsiėmimus, susijusius su galima veiklos rizika, moksleiviams rengia saugaus elgesio instruktažus, todėl tėvams dėl savo atžalų nerimauti nėra priežasties.

Kiekvienoje iš švietimo inspekcijų tikrintų mokyklų mokosi nuo kelių iki keliasdešimties socialinės rizikos grupei priskiriamų vaikų. Didžiuma jų dalyvauja papildomojo ugdymo veikloje, tačiau šių mokinių užimtumas atskirose mokyklose gana nevienodas. Papildomojo ugdymo paslaugos, už kurias mokėtų tėvai, tikrintose mokyklose praktiškai neteikiamos. Nebent tenka sumokėti už šokių užsiėmimus lankančių vaikų rūbus (LR Švietimo ir mokslo ministerija, 2001).

Tikrinimo metu nustatyta, kad vidurinėse ir pagrindinėse mokyklose planuojama ir vykdoma papildomojo ugdymo priežiūra, nors priežiūros rezultatai retai kur fiksuojami ir aptariami. Priežiūra beveik nevyksta pradinėse mokyklose. Didesnė papildomojo ugdymo priežiūra vykdoma prieš įstaigos vadovų ir pedagogų, turinčių papildomojo ugdymo valandas, atestaciją. Lėšų stoka riboja galimybę panaudoti visas ugdymo plane numatytas valandas,

aprūpinti programų vykdytojus reikiamomis patalpomis, įranga ir priemonėmis; dalis moksleivių negali pasilikti mokykloje po pamokų dėl nepalankaus jų pavėžėjimo grafiko; kvalifikacijos renginių stoka papildomojo ugdymo pedagogams.

Sąlygos papildomojo ugdymo institucijose kiek kitokios. Dažniausiai moksleivių pasirenkamos veiklos kryptys: sportas, muzika, dailė, techninė kūryba, choreografija, aplinkosauga, turizmas. Poreikis užsiimti technine kūryba yra didelis, tačiau dažnoje savivaldybėje tokios krypties papildomojo ugdymo įstaigų arba programų nėra. Papildomojo ugdymo įstaigų lankymo galimybes pirmiausia lemia vaiko gyvenamoji vieta. Moksleiviai renkasi tas papildomojo ugdymo įstaigas, kurios yra arčiau namų. Moksleivių materialinė padėtis iš dalies lemia papildomojo ugdymo įstaigos ar programos pasirinkimo galimybę. Savivaldybėse bandoma derinti autobusų važinėjimo grafikus su vaikų užsiėmimų tvarkaraščiais. Moksleiviams, važinėjantiems iš kaimų į papildomojo ugdymo įstaigas, apmokamos kelionės išlaidos.

Vidutiniškas moksleivių skaičius papildomojo ugdymo įstaigų grupėse (klasėse) nuo 5 iki 35. Mažos (5-8) moksleivių grupės yra mokomos muzikos mokyklose (akordeonistai, smuikininkai, kanklininkai ir kt. specialybės). Papildomojo ugdymo įstaigos aprūpintos būtiniausiomis priemonėmis, įranga, instrumentais, inventoriumi. Egzistavimui to pakanka, tačiau didžiama jų yra pasenę, susidėvėję. Daugelis papildomojo ugdymo įstaigų naudoja ne tik savo patalpas, bet ir tų įstaigų, kurių moksleiviai lanko užsiėmimus, patalpas (LR Švietimo ir mokslo ministerija, 2001).

Vasaros metu sistemingai dirba tik sporto mokyklos. Jų moksleiviai dalyvauja spartakiadose, varžybose, turnyruose, sporto stovyklose. Muzikos mokyklų ugdytiniai kartu su savo pedagogais koncertuoja valstybinių bei religinių švenčių paminėjimuose, savivaldybių administracijų ar seniūnijų organizuojamuose renginiuose, dalyvauja šalies dainų šventėse, "Dainų dainelės" konkursuose, yra kviečiami koncertuoti į kitas įstaigas. Dailės mokyklos dažniausiai organizuoja pažintines ekskursijas į įvairias parodas arba organizuoja savo moksleivių darbų parodas, plenerus. Kita dalis papildomojo ugdymo įstaigų moksleivių atostogų metu organizuoja pavienius renginius. Kitaip nei bendrojo lavinimo mokyklose, papildomojo ugdymo įstaigose už paslaugas reikia mokėti, tačiau ne visur. Kiekviena savivaldybė turi nustatiusi mokesčio dydį, atleidimo nuo mokesčių bei mokesčių sumažinimo tvarką (našlaičiams, daugiavaikių šeimų vaikams, globos namų auklėtiniams, socialiai remtinų šeimų vaikams, ypač gabiems vaikams). Tikrintose papildomojo ugdymo įstaigose aukštąjį išsilavinimą yra įgiję 71% pedagogų, tik vidurinį- 8%. 51% pedagogų yra atestuoti. 6% yra įgiję mokytojo (trenerio), 30% vyr. mokytojo (vyr.trenerio), 14% mokytojo metodininko (trenerio metodininko),

1,2% mokytojo eksperto (trenerio eksperto) kvalifikacinę kategoriją (LR Švietimo ir mokslo ministerija, 2001).

Nustatyta, kad į tikrintas papildomojo ugdymo įstaigas patenka ne visi norintys moksleiviai. Tai sąlygoja papildomojo ugdymo įstaigų išsidėstymas savivaldybėse, įstaigų galimybės (turimos laisvos vietos, patalpų stoka, susisiekimo problemos, iškelti reikalavimai moksleivių gebėjimams ir kt.). Priėmimo tvarka į įstaigas gana įvairi. Stojantieji į muzikos mokyklas laiko egzaminus, priimami konkurso tvarka, stojantieji į sporto mokyklas laiko normatyvus. Stojant į dailės mokyklas tikrinami gabumai dailei. Centruose moksleiviams pateikiami įvairūs testai (kai kur pakanka pateikti prašymą ar tėvų sutikimą). Didžiumos papildomojo ugdymo įstaigų nuostatuose, vidaus darbo tvarkos taisyklėse reglamentuota moksleivių priėmimo tvarka. Moksleivių pasiekimai papildomojo ugdymo institucijose vertinami per peržiūras, perklausas, varžybas, turnyrus, konkursus, koncertus, egzaminus ir kt. Vaikų ugdymosi rezultatai fiksuojami moksleivių pažymių knygelėse (pvz., muzikos mokyklose), be to, tėvai informuojami individualiai. Mokslo metų pabaigoje visada organizuojamos nuveikto darbo ataskaitos, pedagogų ir tėvų susirinkimuose aptariami darbo rezultatai ir iškilusios problemos.

Dažniausiai keliamos papildomojo ugdymo įstaigų problemos: nepakankamai iširtas ir suderintas papildomojo ugdymo institucijų tinklas ir jo funkcionavimo efektyvumas; nepakankamas veiklos finansavimas ir ribotos materialinės bazės atnaujinimo galimybės; trūksta rekomendacijų programoms rengti, teisės aktų reglamentuojančių papildomojo ugdymo įstaigų veiklą.

Papildomasis ugdymas tikrintose bendrojo lavinimo mokyklose vykdomas, stengiantis pagal finansines galimybes atsižvelgti į moksleivių poreikius. Daugumos papildomojo ugdymo įstaigų veikla labiau orientuota į gabių vaikų ugdymą, ribota programų pasiūla neužtikrina papildomojo ugdymo prieinamumo įvairių gabumų vaikams. Kaip ir bendrojo lavinimo mokyklose, nepakankamas dėmesys skiriamas papildomojo ugdymo pedagogų veiklos priežiūrai ir kvalifikacijai (LR Švietimo ir mokslo ministerija, 2001).

1. 4. Sveikatos rizikos veiksniai neformaliajame ugdyme

„Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas“ (2002) visuomenės sveikatos rizikos veiksnius apibrėžia taip – tai natūralūs gamtos bei dirbtiniai veiksniai, taip pat gyvenimo ir elgesio įpročiai, dėl kurių poveikio atsiranda rizika visų gyventojų ar atskirų jų grupių sveikatai. Vaikai, paaugliai ir jaunimas yra ypatingos struktūros ir socialinės integracijos gyventojų grupė, todėl būtina kontroliuoti jų saugumą. Pagrindinis šių dienų sveikatos rizikos veiksnys mokykloje,

kaip nurodo Starkuvienė ir Zaborskis (1996), yra per didelis mokymosi krūvis, kuris su moksleivių amžiumi didėja.

Mokantis, kaip ir popamokinėje veikloje, gausu sveikatos rizikos veiksnių, susijusių su mokymosi krūviais, tvarkaraščiais, egzaminais bei popamokinės veiklos planavimu. Todėl labai svarbu, kad vaikų krūviai mokykloje bei popamokinėje veikloje nebūtų per dideli, kad tai netrikdytų jų sveikatos bei vystymosi. Formaliojo bei neformaliojo švietimo veikla turi būti subalansuota. Mokykloje turi būti sudarytos saugios ir sveikos ugdymo sąlygos, nekeliančios pavojaus vaikų sveikatai (Lietuvos higienos norma HN 20:2006 „Neformaliojo vaikų švietimo mokykla: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“).

Neprofesionaliai žvilgtelėjus į mokslo metų savaitę, nieko ypatingo nepastebėsime, tačiau profesionalus požiūris atskleidžia tam labai daug SRV. „Sunkios“ dienos yra pirmadienis ir penktadienis, tačiau organizuojant popamokinę veiklą į tai nėra atsižvelgiama. Racionalus tvarkaraščio išdėliojimas yra labai svarbus siekiant išsaugoti moksleivių darbingumą, apsaugoti juos nuo pervargimo. Labai svarbus veiksnys, kaip teigia Vaitkevičius (2005), reguliuojant mokymo(si) krūvį yra namų darbų apimtis. Pagal higienos reikalavimus 7-8 klasių mokiniai namų užduočių ruošai turi skirti ne daugiau kaip 1,5-2 val., 9 klasės mokiniai – 2,5 val. per dieną. Daugumai moksleivių tinkamiausias laikas namų užduotims atlikti yra antrasis darbingumo periodas po atitinkamo poilsio (Vaitkevičius, 2003). Poilsui priskiriama ir neformaliojo ugdymo veikla, kuri padeda mokiniui atsipalaiduoti, atgauti jėgas. Kaip teigia Vaitkevičius (2003), aktyvios veiklos (sportas, iškylos, diskotekos) vidurinėse klasėse per dieną turi būti 2-3 valandos.

Sveikatos rizikos veiksnių (SRV) klasifikacija popamokinio ugdymo srityje gali būti įvairi, priklauso nuo to, koku aspektu jie yra skirstomi (Vaitkevičius, 2005). Klasifikuojant pagal veikimo trukmę yra išskiriami trumpalaikiai, epizodiniai bei ilgalaikiai, nuolat veikiantys SRV. Laiko aspektas rizikos valdymo sistemoje yra labai svarbus. Identifikuojant ilgalaikius sveikatos rizikos veiksnius, kaip teigia J. V. Vaitkevičius (2005), jie yra labiau pastebimi kontrolės aspektu. Taikant savikontrolę juos pastebėti psichologiškai sunkiau, nes susitaikoma su ilgalaikiu jų poveikiu, atsiranda savotiška „priklausomybė“ jiems. Trumpalaikiai, epizodiniai SRV per daug sureikšminami, tačiau jie irgi gali būti pavojingi. Ugdymo metu pastovus rūkymas neformaliuose renginiuose, alkoholio ar narkotikų vartojimas yra traktuojamas kaip ilgalaikis SRV. Šiuo atveju kontrolės būdu alkoholizmas, rūkymas ar narkotikų vartojimas yra identifikuojami buitiniu lygmeniu, tačiau dažnai taip besielgiantys asmenys nemano, kad jie turi šią problemą, ir, šiuo atveju, įgyvendinti savikontrolės principą yra labai sunku. Na, o kai cigaretė surūkoma ar alkoholio pavartojama atsitiktinai, savikontrolė čia yra labai efektyvi prevencijos priemonė.

Taip pat sveikatos rizikos veiksniai yra klasifikuojami pagal kilmės pobūdį:

- Vidiniai
- Išoriniai

Vidiniai sveikatos rizikos veiksniai yra tie, kuriuos produkuoja vaikas, paauglys, mokytojas. Puikiu pavyzdžiu gali būti kasdien mokykloje matoma situacija, kai per pertrauką mokytojas eina parūkyti. Šiuo atveju ugdytojas turi identifikuoti SRV bei siekti sveikatos sutrikimų prevencijos. Dažnai pastebima, kad vaikai vangiai renkasi jiems siūlomus būrelius. Kaip šito priežastys gali būti išskiriami šie dalykai: nepatrauklus jų turinys, didaktika, ar net pedagogo asmeninės savybės (Miliūnienė ir kt., 2009).

Išoriniai sveikatos rizikos veiksniai dažniausiai susiję su mokyklą supančios socialinės aplinkos poveikiu, pvz., narkotikų platinimu renginių mokykloje metu. Dažniausiai tai pašalinių asmenų veikla, todėl šiuo atveju labai svarbi savikontrolė.

Šiandien plačiai susiduriama su kalbos, bendravimo, asmens higienos kultūros stoka. Prastas laisvalaikio organizavimas, šeimos ir visuomenės krizės, formalios ir neformalios ugdymo sistemos netobulumas veda prie neformalaus judėjimo autoritarinių, autokratiškos grupių formavimosi. Jose atsiranda kultūriniai SRV. Kultūrinių bei socialinių sveikatos rizikos veiksnių šaknys beveik identiškos, todėl juos identifikuoti labai sunku.

Be galo daug psichologinių sveikatos rizikos veiksnių atskleidžiama neformaliajame ugdyme. Poreikis bendrauti su bendraamžiais, kurio negali patenkinti gimdytojai, atsiranda gana anksti. Tai tampa ypač aktualu lytinės brandos periodu, kai vaikas mokosi mokykloje. Psichologiškai bendravimas yra labai svarbus informacijos kanalas, todėl to, ko nepatenkino šeima ar formalusis ugdymas, ieškoma neformaliajame ugdyme. Jei mokykla ar tėvai nesugeba patenkinti vaiko poreikių, jis juos tenkina gatvėje. Kaip teigia L. Miliūnienė ir kt. (2009), organizuojant popamokinį ugdymą labai svarbus emocinis kontaktas, solidarumas, tarpusavio pagalba, nes tai padeda ugdyti(s) savarankiškumą, savigarbą, autoritetą.

Sveikatos rizikos veiksniai taip pat išskiriami pagal ugdymo(si) periodą, taigi jų identifikacija šiuo aspektu labai svarbi prevencijai. Pradinėse klasėse vaikai dėl savo raidos ypatumų nelabai susiduria su SRV. Pereinant iš pradinio į pagrindinį ugdymą slypi ne vienas raidos, psichologinis, socialinis SRV, kadangi vaikai šiuo periodu bręsta.

Dažna priežastis, iššaukianti RV neformaliajame ugdyme, yra per menkas finansavimas, higienos normų nesilaikymas. Vaikams turi būti sudarytos visos sąlygos saugiai praleisti laisvalaikį, nesukeliant rizikos veiksnių, iššaukiančių sveikatos sutrikimus. Turi būti pasirūpinta ne tik psichologiniu, bet ir fiziniu klimatu: tinkamas apšvietimas patalpose, kur vaikai praleidžia laiką po pamokų, normali temperatūra, bei visapusiškai saugi aplinka. Sąlygos turi atitikti vaikų lūkesčius, kad jie mieliau rinktųsi popamokinę veiklą, nei beprasmišką laiko leidimą gatvėje su neaiškiais asmenimis. Norint pasirūpinti visapusiška mokinių gerove, yra

atliekama sveikatos rizikos veiksnių analizė, kurios metu paaiškėja svarbios valdymo grandys. Tai leidžia visapusiškai išnagrinėti, įvertinti pavojus ir rizikos veiksnius, susijusius su ugdymu (Vaitkevičius, 2005).

Turiningo, kokybiško, patrauklaus ir kiekvienam vaikui prieinamo popamokinio užimtumo, laisvalaikio ir poilsio organizavimas yra labai svarbi jauno žmogaus ugdymo proceso dalis. Žinant neformaliojo ugdymo svarbą besiformuojančiai asmenybei visiems turėtų būti sudarytos vienodos sąlygos turiningai praleisti laisvalaikį, taip skatinant nusikaltimų prevenciją, ugdyti dorą bei veiklų mūsų visuomenės veikėją. Tačiau pastarųjų metų analizė parodė, kad pasibaigus pamokoms ar atostogų metu daugelis vaikų savo laisvalaikį leidžia neracionaliai, nes dauguma vaikams patrauklių ir įdomių būrelių, studijų yra uždaryti, apleisti, arba jų lankymas yra tiesiog per brangus vidutines pajamas gaunančiai šeimai ir visiškai neprieinami vaikams iš socialiai remtinų šeimų. Ši problema aktualiausia rajonų miesteliuose bei kaimuose, kur vaikų neužimtumas yra labai didelis (*Švietimo naujienos*, 2005).

Popamokinės veiklos intensyvinimas bei plėtimas mokykloje ir už jos ribų – viena iš galimybių siekiant išspręsti mokyklos nelankymo, nusikalstamumo mažinimo problemas. Anot S. Dapkienės (2002), tinkamas papildomo ugdymo, ypač formalaus ir neformalaus, organizavimas – įdomi veikla po pamokų, kuri atitraukia jaunuolius nuo beprasmiško laiko leidimo, žalingų įpročių bei nusikalstamumo, sudaro sąlygas per įvairią (meninę, sportinę ir pan.) veiklą realizuoti saviraiškos ir bendravimo poreikį, ugdyti tautinę bei kultūrinę savimone; kelia mokyklos prestižą. Šiuolaikinio švietimo sąlygomis tinkamai organizuoti prevencinę veiklą formaliojo ugdymo metu yra labai sudėtinga, todėl reikia išnaudoti galimybes, kurias teikia neformalusis ugdymas, laisvalaikis. Monkevičius (2004) taip pat teigia, kad neformalusis ugdymas yra geriausia nusikalstamumo prevencijos forma, todėl visame pasaulyje stengiamasi, kad jaunimas būtų užimtas neformalia veikla.

Gausėjant informacijos srautui, intensyvėjant mokymo(si) procesui, svarbu tinkamai derinti veiklą ir poilsį. Kaip parodė Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklų ugdytinių popamokinės veiklos, laisvalaikio ir savijautos tyrimas (Vaitkevičius ir kt., 2005), nuo pamokų atliekamu laiku mokiniai nevengia ir žalingų įpročių: ne tik rūko ir vartoja alkoholį, bet ir praleidinėja pamokas. Pritraukti jaunuolius į įdomią veiklą, kuri atitolintų žalingus įpročius, nėra labai sudėtinga, tereikia pasiūlyti jiems prieinamus ir aktualius jų amžiui dalykus. Tokią veiklą, kurios metu jie pailsėtų, atgautų jėgas, linksmai praleistų laiką. Juk žmogaus jėgoms atgauti nepakanka vien elementarių poreikių patenkinimo: maisto, miego ir pan., reikia darbą ar mokymąsi pakeisti tokia veikla, kuri taptų poilsiu.

Poilsis, kaip rašo E. Andriulienė (1994), tai tokia ramybės ar veiklos būklė, kurios metu pranyksta nuovargis ir atsistato darbingumas. Todėl mokiniams pavargus rekomenduojama

kuo daugiau laiko praleisti gryname ore, judėti, o paskui užsiimti protine veikla. Kuo jaunesnis organizmas, tuo daugiau jis turi ilsėtis. Tačiau šiandien vyrauja daug individualaus laisvalaikio leidimo formų, kurios ne tik nesudaro galimybės pailsėti, bet ir sukelia įtampą, reikalauja protinės veiklos. Pavyzdžiui, televizoriaus žiūrėjimas, kompiuteriniai žaidimai, konstravimas, muzikos klausymasis ir pan. Tai sėdimos, mažinančios judėjimą laisvalaikio formos, kurios, gydytojų teigimu, neigiamai veikia organizmą, nes mažina visų jo sistemų veiklos diapazoną. Be to, šiandieninė televizija – tai sekso ir agresyvumo šaltinis (nors yra ir gerų laidų). Remiantis mokslo duomenimis, galima teigti, kad smurto ir sekso gausa televizijoje turi neigiamos įtakos jauno žmogaus moralei, jo įsitikinimams bei nuostatom. Sveikatos apsaugos tyrimai rodo, kad 40,4% moksleivių televizijos laidas žiūri 2-3val.per dieną, 43,2% - 4 ir daugiau valandų. Taigi kyla klausimas, kaip apsaugoti moksleivius nuo neigiamo televizijos poveikio (Zaborskis ir kt., 1996). Didelę įtaką šiuo klausimu turi ir tėvai: juk nuo jų priklauso, kad vaikas savo laisvalaikį leistų turiningai, jie turi įtakoti jų sprendimą, kaip leisti laiką po pamokų.

Atlikti tyrimai rodo, kaip teigia S. Dapkienė (2002), kad mokyklose organizuojama nepamokinė veikla dažnai nėra labai patraukli mokiniams: renginiai neįdomūs, vyrauja sėdimos ir žodinės formos, menkai ugdomas kūrybiškumas, nepropaguojama sveika gyvensena, fizinis aktyvumas, retai vyksta vaikų ir jų tėvų bendri renginiai. Vaikams maloniausias laisvalaikis – pramoga. S. Dzenuškaitė (1991) ragina, kad popamokinė veikla būtų orientuojama į pramoginę veiklą. Jeigu ji bus siaurinama, mokiniai ieškos pramogų ne mokykloje, vis labiau tols nuo jos. Todėl labai svarbu – kelti pramogos kultūrą ir keisti mokinių požiūrį į malonumus, parodyti skirtumą tarp primityvaus mėgavimosi ir prasmingos, kilnios veiklos, kuri teikia pasitenkinimą ir džiaugsmą. Neužimti vaikai dažniau pridaro savo tėvams problemų, turi reikalų su policija. Na, o prasminga, teigiama veikla padeda vaikams išvengti negatyvių draugijų ir veiklos, kuri užtraukia nemalonumų ne tik jiems patiems, bet ir jų tėvams.

Taip pat didelė, su netinkamu laisvalaikio leidimu susijusi, problema yra vaikų ir paauglių vienišumas. Tai patvirtina N. Žemaitienės (1994), A. Baumino (1996) ir kitų tyrimai. Vieniši, skriaudžiami, išnaudojami, seksualinę bei kitokią prievartą patiriantys vaikai ir paaugliai dažniausiai net nesuvokia, kur ieškoti pagalbos. Galima spėti, kad ši problema įtakoja šalies 10-19m.jaunuolių savižudybių skaičių, kuris didžiausias pasaulyje (Dapkienė, 2002). Planuotas laisvalaikis leidžia sumažinti neigiamų faktorių poveikį paauglio organizmui, jo psichikai. Ypač svarbus čia yra suaugusiųjų vaidmuo (mokytojų, nepamokinės veiklos organizatorių ir pan.), bet nereikia pamiršti ir kitų ugdymo proceso dalyvių (pardavėjų, praeivių).

1.5. Neformalusis ugdymas tarptautiniu aspektu

Vertybinių nuostatų, asmeninių gebėjimų (pasitikėjimo savimi, savarankiškumo, atsakomybės ir kt.), socialinių įgūdžių (bendradarbiavimo, bendravimo ir kt.) ugdymas (t.y., neformalusis ugdymas) Europoje yra pripažinta švietimo sritis, skatinanti aktyvų pilietiškumą ir asmenybės tobulėjimą, padedanti spręsti žmonių integravimosi į darbo rinką problemas, verslumą, skatinanti mokymosi motyvaciją, ieškoti alternatyvaus, kūrybinio ugdymosi galimybių (Kvieskienė, 2007).

Neformalaus ugdymo sąvokos samprata skirtingai traktuojama daugelio pasaulio šalių. Europoje neformalus švietimas suprantamas kaip kai kurių papildomų kompetencijų ugdymas neformalaus švietimo metodais, kaip, tarkim, per žaidimą nugalėti vaikų baime, matematiką paversti pačiu įdomiausiu dalyku visam gyvenimui.

Neformalųjį ugdymą užsienio šalių pedagogai supranta kaip procesą, užtikrinantįjį tam tikrus ryšius tarp besiuogančiojo ir jo aplinkos. Taigi čia tarsi tarpininko vaidmenį atlieka neformaliojo ugdymo institucijos. Šių institucijų bendrosioms veiklos kryptims numatyti, jų veiklai koordinuoti 1960m. Lježe įkurtas centras. Jis renka ir apibendrina įvairią medžiagą neformaliojo ugdymo klausimais, teikia rekomendacijas, siūlo, kad neformalių institucijų veiklos turinys ir organizavimo formos būtų sudaromos atsižvelgiant į sociokultūrinius, ekonominius, psichopedagoginius tam tikros vietovės poreikius ir galimybes. Kitaip tariant, aptariamoji veikla nusakoma vietos, laiko, interesų, esančių galimybių ir kt.kriterijais (Zaleskienė, 1994).

Beveik visame pasaulyje įvairaus pobūdžio klubai yra populiariausia mokinių papildomo ugdymo organizavimo forma. Veikla klubuose pripažįstama kaip labai svarbi moksleivių gyvenimo dalis ir trunka kasdien po 3-4 valandas (*Moksleivių papildomas ugdymas*, 1994). JAV, Kanadoje, Europoje, o ypač Skandinavijos kraštuose vaikų užimtumui, pilietinės atsakomybės ugdymui per aktyvų dalyvavimą, skiriamas ypatingas dėmesys. Siekiama, kad per vaikų užimtumą, laisvalaikio interesų plėtotę būtų pasiekiami vertybiniai vaiko dvasinio gyvenimo klodai. Opdenakker M. C. ir Van Dame J. (2000), tirdami Belgijos mokinių pasiekimus ir savijautą, nustatė, kad mokykla ne tik veikia mokinio pasiekimus, bet ir turi tiesioginės įtakos vaiko savijautai. Kaip teigia Vandell ir Shumow (1999), JAV dauguma jaunimo, būdami neužimti, laisvalaikį leidžia gerdami alkoholį, vartodami narkotikus, taip pat vyksta aktyvus seksualinis gyvenimas, vandalizmas, gaujų grupuotės, bendradarbiavimas su kitomis grupuotėmis. Todėl yra rengiamos popamokinės veiklos programos, kurios paprastai yra mokamos. Kaip skelbia JAV Nacionalinis vaikų saugos departamentas (1999), būrelius daugiau lanko vaikai, kurių tėvų pajamos yra aukštesnės.

Skirtingoms amžiaus grupėms ES yra priimti skirtingi teisės aktai, tačiau kiekviename iš jų pabrėžiama neformalaus ugdymo svarba šiuolaikiniame pasaulyje ir nauda ne tik individui, bet ir visuomenei.

Išleista nemažai ES teisinių dokumentų, kurie susiję su tiesioginiu ir netiesioginiu neformaliuoju ugdymu, bei kurie suteikė pagrindus atskirų valstybių nacionalinio lygio dokumentų įtvirtinimui:

Europos Tarybos 2000 m. kovo mėn. patvirtinta Lisabonos strategija, kurioje buvo identifikuoti pagrindiniai įgūdžiai, reikalingi asmeniui dalyvaujant visuomeniniame gyvenime ir valstybei, formuojant žinių visuomenę ir tai yra: informacinių technologijų valdymas, užsienio kalbos, technologinė kultūra, verslumas ir socialiniai įgūdžiai tokie kaip pasitikėjimas savimi, atsakomybės prisiėmimas ir t.t.

Europos Tarybos parlamentinės Asamblėjos (2000 m. sausio 24 d.) rekomendacijose pažymėta, kad formaliojo švietimo sistema viena pati nėra pajėgi atliepti nuolat besikeičiančių technologinių, socialinių ir ekonominių pokyčių, vykstančių šiuolaikinėje Europoje, todėl yra būtina naudotis neformaliojo ugdymo patirtimi ir praktika.

Europos tarybos 2000 metų parlamentinė asamblėja patvirtino rekomendacijas, kad yra būtina pripažinti neformalųjį ugdymą kaip partnerį de facto mokymosi visą gyvenimą procese.

Europos Komisija 2000 m. spalio 30 d. paskelbė „Mokymosi visą gyvenimą memorandumą“.

Europos Tarybos 2003 m. lapkričio 25d. Rezoliucijoje teigiama, kad neformaliojo ugdymo būdu įgyta patirtis yra didelis indėlis į asmenybės tobulėjimą ir aktyvaus pilietiškumo skatinimą. Neformalusis ugdymas Europoje yra pripažinta priemonė sprendžiant sudėtingą jaunų žmonių integravimosi į darbo rinką problemą (Straub, 2004). Europoje, kaip ir Lietuvoje, siekiam tų pačių neformaliojo ugdymo tikslų. Svarbiausia yra išugdyti savarankiškumo, atsakomybės jausmą, bendravimo bei bendradarbiavimo įgūdžius, kad ateityje nebūtų susiduriama su socialinėmis integracijos problemomis.

Kaimyninėje Latvijoje už jaunimo reikalus taip pat atsakinga Švietimo ir Mokslo ministerija. Jaunimo Interesų Švietimo Taryba yra atsakinga už tai, ką vaikai veikia po pamokų. Valstybinis Jaunimo Iniciatyvos Centras yra Vyriausybės įstaiga, kuri yra atsakinga už veiklos koordinavimą jaunimo sektoriuje, nacionalinių jaunimo programų darbą, taip pat darbo koordinavimą su jaunimu nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmeniu ir bendradarbiavimą su NVO kaip Latvijos Jaunimo Taryba, Vaikų ir Mokinių Parlamentu ir t.t. (*Youth policy in Latvia*, 1998).

Neformalusis švietimas Latvijoje grindžiamas interaktyviu mokymusi – darant viską taip, kaip atrodo, ir yra įdomu kiekvienam. Pagrindinis tikslas – jaunimo asmeninis

tobulėjimas ir visuomenės vertybių sistemos vystymasis. Neformalusis ugdymas apibrėžiamas kaip galimybė mokytis visą gyvenimą, todėl amžius šioje srityje neribojamas. Jaunimas gali dalyvauti neformaliojo ugdymo veikloje įvairiose vietose, tačiau labai svarbu, kad tai būtų prieinama visiems, įskaitant socialinę atskirtį, jaunas žmones, turinčius specialiųjų poreikių. Įvairūs renginiai, stovyklos, tarptautiniai mainai vyksta pačių jaunuolių iniciatyva, kadangi jie jaučiasi labai svarbūs visuomenėje.

Neformalusis ugdymas – tai:

- Organizuotas ir į tikslą orientuotas procesas;
- Savanoriškas dalyvavimas;
- Mokymasis iš patirties ir patirtimi;
- Orientuotas į kiekvieną individualiai, taip pat į grupes;
- Gebėjimas prisitaikyti;
- Prieinamas visiems.

Neformaliojo ugdymo elementai:

- Organizacija – priežastis, misija, finansiniai ištekliai ir informacija;
- Žmogiškieji ištekliai – dalyviams ir vadovams;
- Programa – turinys ir metodai;
- Lanksti aplinka – prieinama, atvira visiems ir pasirengusi keistis³

Neformalusis ugdymas apima: patirties švietimą, pilietinį ugdymą, tarpkultūrinį švietimą. Darbdaviai Latvijoje vis dažniau ieško žmonių, kurie įgijo ne tik akademinę kvalifikaciją, tačiau turi daugiau praktinių įgūdžių, kurių neišmokstama formaliajame ugdyme, bet pasisemiama neformalioje aplinkoje. Neformaliojo ugdymo metodų ir priemonių yra daug, tačiau jie skiriasi nuo tradicinių pedagoginių metodų. Neformalaus ugdymo pagrindinis šūkis yra: „Mokymasis darant“. Jaunimo veikla apima realias gyvenimiškas situacijas: jie mokosi integruotis į visuomenę, komandinio ir organizacinio darbo, pasitikėjimo savimi disciplinos, praktinių problemų sprendimo būdų. Šie gebėjimai yra svarbūs asmeniniam tobulėjimui, įsiliejimui į darbinę visuomenę, pritaikant ir formaliajame ugdyme įgytas žinias. Neformalus ugdymas suteikia alternatyvaus mokymosi galimybę tiems, kurių norų ir poreikių neatitinka formalusis ugdymas.⁴

26 Latvijos rajonuose yra per 60 vaikų ir jaunimo centrų, susijusių su jaunimo veikla ir neformaliojo švietimu. 5-6% jaunų žmonių įsitraukia į jaunimo organizacijas. Jauni

³ *Neformālā izglītība*. [žiūrėta 2011-04-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.jaunatneslietas.lv/page/7>>.

⁴ *Neformālā izglītība*. [žiūrėta 2011-04-15]. Prieiga per internetą: <izm.izm.gov.lv/upload_file/.../Neformala_izglitiba_09042010.doc>.

žmonės taip pat dalyvauja įvairių klubų, judėjimų veikloje, kurie nėra teisiškai įregistruoti, bet veikia mokyklose ar kultūros namuose. Yra apie 40 nepriklausomų jaunimo organizacijų, studentų, moksleivių, politinių partijų jaunimo organizacijų ir t.t. Švietimo ir mokslo ministerijos parama skiriama jaunimo organizacijų projektams, kurie susiję su mokymu, tarpkultūriniu mokymusi, demokratinės visuomenės kūrimu bei kurie skatina jaunų žmonių dalyvavimą socialiniame gyvenime.

Latvijoje dvišaliais susitarimais su kitomis valstybėmis yra vykdomas tarptautinis bendravimas jaunimo reikalų klausimais, kuris skatina jaunimo aktyvumą bei tarpkultūrinį mokymąsi. Švietimo ir kultūros srityje yra keletas susitarimų, kurie apima bendradarbiavimą jaunimo srityje su Estija, Lietuva, Danija, Švedija ir Lenkija (*Youth policy in Latvia*, 1998).

2 skyrius. MOKSLEIVIŲ POREIKIŲ TENKINIMO GALIMYBĖS NEFORMALIOJO UGDYMO VEIKLOJE: LYGINAMOJI ANALIZĖ

2.1. Tyrimo metodika

Atliekant tyrimą „Moksleivių poreikių tenkinimo galimybės neformaliojo ugdymo veikloje“, naudoti šie tyrimo metodai:

- Anketinė apklausa.
- Statistinė duomenų analizė.
- Gautų rezultatų lyginamoji analizė.
- Gautų duomenų analizavimas.

Anketinė apklausa. Respondentams buvo pateiktos anketos. Anketa modifikuota pagal Vilniaus pedagoginio universiteto Sociologinių švietimo tyrimų laboratorijos sudarytą klausimyną. Anketą sudarė 19 klausimų. Buvo siekiama išsiaiškinti respondentų nuostatas į popamokinės veiklos organizavimą, požiūrį į dirbančių specialistų darbą, įtaką mokinių mokymuisi, saviraiškai, bendravimui. Tyrimas buvo anoniminis, respondentams trumpai buvo pristatomas tyrimo tikslas, po to išdalintos anketos. Analizuojant rezultatus, buvo skaičiuojamas atsakymų pasiskirstymas procentais bei statistiškai reikšmingi skirtumai tarp jų, duomenų analizė ir interpretacija.

Respondentams buvo pateiktos anoniminės anketos. Jose naudojami atviri ir uždari klausimai. Anketą sudarė du blokai: demografinis, moksleivių dalyvavimo (nedalyvavimo) popamokinėje veikloje mastai, motyvacija. Pateiktų klausimų skaičius – 19.

Apklausoje dalyvavo atsitiktinai parinkti mokiniai. Atsitiktinės atrankos pagrįstai yra laikomos patikimesnėmis už tikslines, nes kiekvienas generalinės visumos narys, šiuo atveju moksleivis, turi galimybę pakliūti į imtį. Atsitiktinės atrankos leidžia apdorojant duomenis įvertinti jų patikimumą (Kardelis, 2002).

Anketavimas atliktas Pakruojo miesto ir Bauskės (Latvija) mokyklose. Apklausoje dalyvavo 7, 8, 9 klasių moksleiviai (13-16m. – 102 moksleiviai, iš jų 59 mergaitės ir 43 vaikinai).

Statistiniai duomenų analizės metodai. Statistinė duomenų analizė – surinktų duomenų analizė remiasi aprašomąja statistika (pasiskirstymai procentais, vidurkiai ir pan.). Tyrimo duomenys užkoduoti ir apdoroti naudojant Microsoft Office Excel 2007 programą.

2.2. Tyrimo dalyviai

Apklausoje dalyvavo 7, 8, 9 klasių Lietuvos ir Latvijos mokiniai. 102 13-16 metų moksleiviai, iš jų 59 mergaitės ir 43 berniukai. Jų demografiniai rodikliai pateikiami 1.1 ir 1.2 lentelėse.

1.1 lentelė

Tiriamųjų demografinė charakteristika

Klasė	Lytis		Viso
	Mergaitės	Berniukai	
7	25	16	41
8	16	15	31
9	18	12	30
Iš viso	59 (57,8 %)	43 (42,2 %)	102 100 (%)

1.2 lentelė

Tiriamųjų pasiskirstymas pagal klases ir gyvenamąją vietą

Klasė	Lytis				N	
	Mergaitės		Berniukai		Lietuva	Latvija
	Lietuva	Latvija	Lietuva	Latvija		
7	13	12	7	9	20	21
8	9	7	6	9	15	16
9	11	7	4	8	15	15
Iš viso	33	26	17	26	50	52

2.3. Papildomojo ugdymo galimybės Pakruojo ir Bauskės miestuose

Lietuvoje ir Latvijoje vaikų ir jaunimo užimtumo sistema panaši. Už vaikų popamokinę veiklą atsakinga Švietimo ir Mokslo ministerija, kuri rūpinasi, kad mokiniams būtų suteikta saviraiškos galimybė. Kad papildomojo ugdymo sistema veiktų efektyviai ir veiksmingai, ji turi būti lanksti ir atitikti vietos gyventojų poreikius, o įstaigų tinklas būtų pakankamas.

Papildomojo ugdymo paslaugas Pakruojo mieste teikia: bendrojo lavinimo mokyklos, papildomojo ugdymo ir kultūros įstaigos, nevyriausybinės organizacijos, privačios studijos. Šiuo metu mokiniams papildomojo ugdymo veiklą organizuoja: pagrindinės mokyklos, pradinės mokyklos, gimnazijos. Papildomojo ugdymo įstaigos: muzikos mokykla, Pakruojo sporto centras. Veikia ir pakruojo Šv. Jono krikštytojo parapijos jaunimo centras.

26 Latvijos rajonuose yra per 60 vaikų ir jaunimo centrų, susijusių su jaunimo veikla ir neformaliuoju švietimu. 5-6% jaunų žmonių įsitraukia į jaunimo organizacijas. Yra apie 40 nepriklausomų jaunimo organizacijų, studentų, moksleivių, politinių partijų jaunimo organizacijų ir t.t. Bauskėje papildomojo ugdymo veiklą taip pat prganizuoja bendrojo lavinimo mokyklos, pradinės mokyklos, pagrindinės mokyklos, sporto, muzikos mokyklos.

Pakruojuje ir Bauskėje papildomojo ugdymo užsiėmimus lankančių vaikų skaičius pagal papildomojo ugdymo kryptis pateiktas 1.3 lentelėje.

2.4. Lietuvos ir Latvijos moksleivių neformalaus ugdymo tyrimo lyginamoji analizė

Pagal atlikto tyrimo gautus rezultatus paaiškėjo, jog popamokinė veikla mokinių tarpe yra populiarė: Pakruojo mieste papildomos veiklos užsiėmimus lanko 100% apklaustųjų, Bauskėje – 97%.

Iš lentelės matyti, kad Lietuvoje ir Latvijoje mokiniai dažniausiai renkasi sporto bei muzikos užsiėmimus, jie yra labiausiai lankomi už mokyklos ribų. Mokyklose šie užsiėmimai nėra labai populiarūs. Šių būrelių populiarumą gali nulemti daugelis priežasčių, viena iš jų ta, jog muzika ir sportas padeda atsipalaiduoti, pamiršti per dieną patirtas nesėkmes, bei asocijuojasi su pramogomis.

Latvijoje labiausiai lankomi yra sporto būreliai (79,6%), teatrinio meno (26,5%), dalykiniai būreliai (26,5%), mėgstami ir dailės (20,4%), choreografijos (18,4%) būreliai. Mažiau populiarūs yra turizmo-kraštotyros (10,2%), techninės kūrybos (6,1%) ir etnokultūros (2%). Niekas iš apklaustųjų nedalyvauja visuomeninių organizacijų veikloje.

Lietuvoje populiariausi yra sporto (50%), muzikos (46%) ir choreografijos (26%) būreliai. Mažiau populiarius yra teatrinio meno (16%), techninės kūrybos (10%), turizmo-kraštotyros (2%) užsiėmimai, visuomeninės organizacijos (2%). Išvis nepopuliarūs, kurių niekas nelanko, yra etnokultūros ir dalykiniai būreliai.

1.3 lentelė

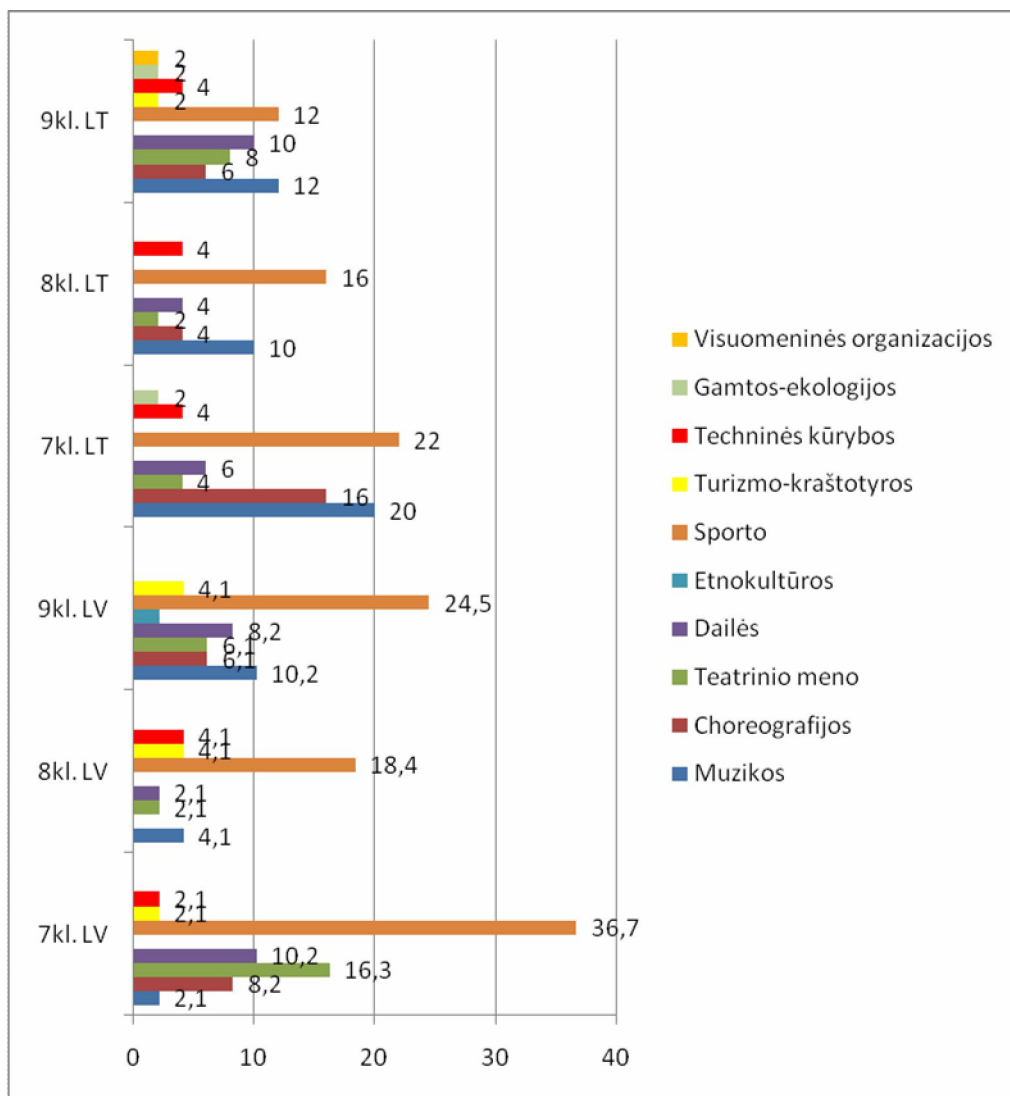
Popamokinė veikla mokykloje ir už mokyklos ribų pagal papildomojo ugdymo veiklos kryptis, mokinių skaičius

Papildomos veiklos užsiėmimai	Gyvenamoji vieta	Mokykloje	Už mokyklos ribų
Muzikos	Lietuva	7	16
	Latvija	2	7
Choreografijos	Lietuva	8	5
	Latvija	2	7
Teatrinio meno	Lietuva	5	3
	Latvija	10	3
Dailės	Lietuva	3	6
	Latvija	3	7
Etnokultūros	Lietuva	-	-
	Latvija	1	-
Sporto	Lietuva	6	19
	Latvija	15	24
Turizmo – kraštotyros	Lietuva	-	1
	Latvija	1	4
Techninės kūrybos	Lietuva	-	5
	Latvija	2	1
Gamtos-ekologijos	Lietuva	2	-
	Latvija	-	-
Visuomeninės organizacijos	Lietuva	-	1 (skautai)
	Latvija	-	-
Dalykiniai būreliai	Lietuva	-	-
	Latvija	3	10

1.1 ir 1.2 paveiksluose pavaizduotas bendras būrelių lankomumas mokykloje ir už mokyklos ribų pagal klases Pakruojo ir Bauskės miestuose. Tyrimas parodė, kad vyresnieji (9 kl.) mokiniai Pakruojo mieste aktyviausiai lanko muzikos (12%), sporto (12%) ir dailės (10%) būrelius, mažiausiai populiarius yra etnokultūros būreliai, kurių niekas nelanko. 8 klasės mokinių tarpe taip pat populiariausias yra sporto būrelis (16%), antroje vietoje – muzikos (10%), mažiausiai populiarius – gamtos-ekologijos, turizmo-kraštotyros užsiėmimai. 7 klasės mokiniai Pakruojyje aktyviausiai lanko sporto (22%), muzikos (20%) ir choreografijos (16%) būrelius, visiškai nedalyvauja visuomeninių organizacijų veikloje, turizmo-kraštotyros, etnokultūros būreliuose.

Bauskės mieste 9 klasės mokiniai aktyviausiai lanko sporto (24,5%) ir muzikos (10,2%) būrelius, išvis nelanko visuomeninių organizacijų, gamtos-ekologijos, techninės

kūrybos būrelių. 8 klasės mokinių tarpe populiariausi yra taip pat sporto (18,4%) užsiėmimai, mažiausiai populiariūs – etnokultūros, choreografijos bei gamtos-ekologijos būreliai, kurių niekas nelanko. 7 klasės mokiniai, kaip ir kiti respondentai, aktyviausiai lanko sporto (36,7%) užsiėmimus, taip pat populiariūs jų tarpe yra teatrinio meno (16,3%) bei choreografijos (8,2%) būreliai, nepopuliariūs – etnokultūros, gamtos-ekologijos būreliai bei visuomeninių organizacijų veikla.

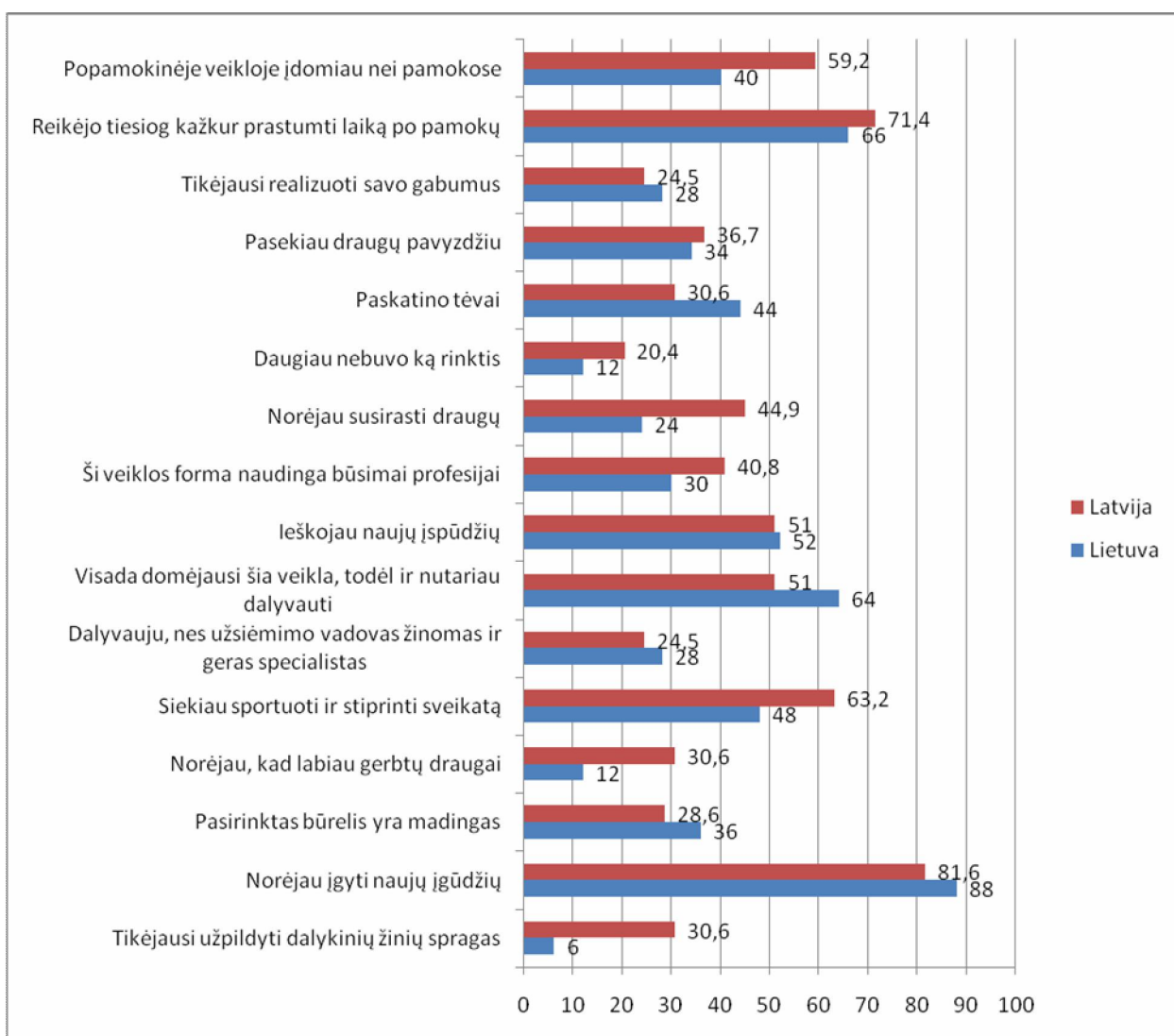

1.1 pav. Mokinių lankančių būrelius mokykloje ir už mokyklos ribų pasiskirstymas pagal klases ir gyvenamąją vietą, %

Popamokinės veiklos motyvams svarbiausia yra moksleivių interesai ir poreikiai, nukreipti į konkrečios popamokinės veiklos turinį: respondantai siekia realizuoti savo gabumus, interesus, tobulinti žinias ir įgūdžius, turiningai praleisti laisvalaikį bei patirti naujų išpūdžių.

1.2 paveiksle pavaizduoti dalyvavimo popamokinėje veikloje motyvai ir priežastys, skirtumai pagal gyvenamąją vietą. Palyginus popamokinės veiklos lankymo motyvus pagal

gyvenamąją vietą, galime pastebėti, kad Lietuvos ir Latvijos mokinių atsakymai skiriasi nežymiai. Bauskėje gyvenantys moksleiviai išvardijo tokius pagrindinius motyvus: norėjo įgyti naujų įgūdžių – 81,6%, reikėjo tiesiog kažkur prastumti laiką po pamokų – 71,4%, siekė sportuoti, stiprinti sveikatą – 63,2%, 59,2% teigia, kad popamokinę veiklą pasirinko, nes joje įdomiau nei pamokose. Pakruojo mokiniai savo pasirinkimą motyvuoja panašiai: 88% norėjo įgyti naujų įgūdžių, 66% tiesiog reikėjo kažkur prastumti laiką po pamokų, 64% visada domėjosi šia veikla, todėl ir nutarė dalyvauti. Iš respondentų atsakymų matome, kad tiek Latvijos, tiek Lietuvos moksleiviai nėra labai motyvuoti, jų pasirinkimo neįtakuoja rimti siekiai, tikslai. Popamokinę veiklą jie rinkosi daugiau kaip laisvalaikio praleidimo būdą, ne kaip galimybę kažką išmokyti, parodyti save.

1.2 pav. Dalyvavimo popamokinėje veikloje motyvai ir priežastys, palyginimas pagal gyvenamąją vietą, %

Rezultatai rodo, kad tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje besimokantys mokiniai aiškios dalyvavimo popamokinėje veikloje motyvacijos neturi. Rimti popamokinę veiklą motyvuojantys atsakymai nebuvo populiarūs, taigi galima daryti išvadą, kad mokiniai popamokinės veiklos metu siekia pailsėti, tiesiog gerai praleisti laiką.

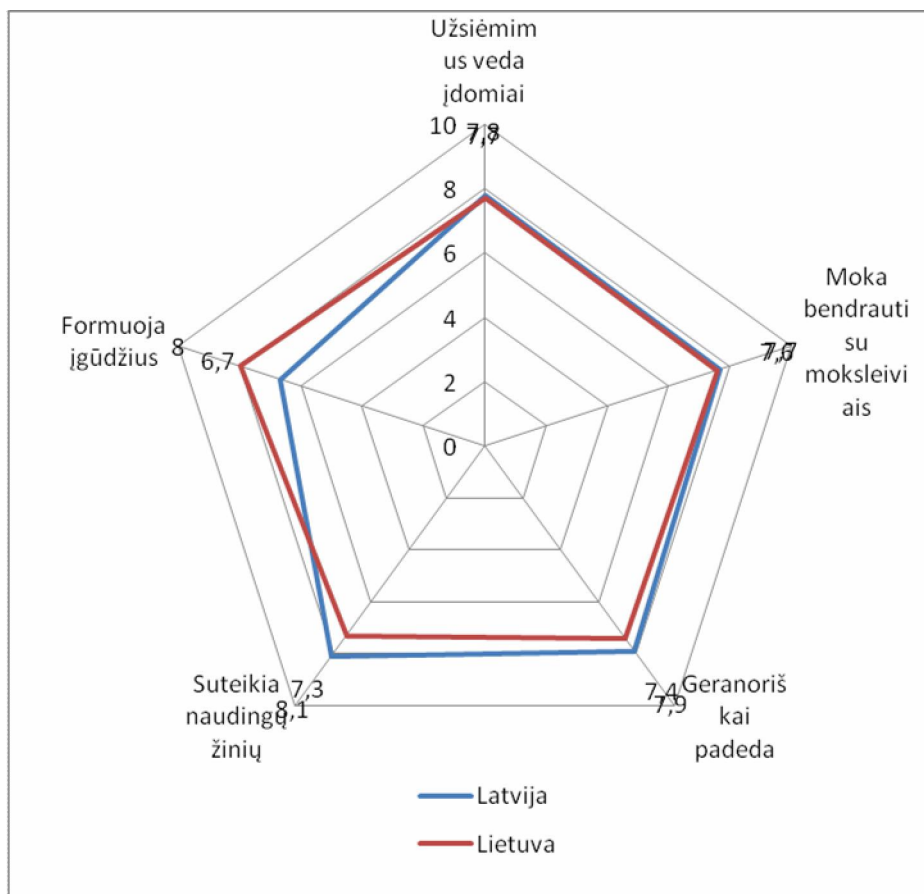
Vienas svarbiausių popamokinės veiklos faktorių yra kaina, ar mokiniams reikia mokėti už laisvalaikį po pamokų. Kadangi mokykloje būreliai yra nemokami tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje, nėra tikslinga analizuoti, ar lankomumas priklauso nuo materialinės padėties. Už mokyklos ribų beveik visi būreliai yra mokami. Jei nereikia mokėti už pačią paslaugą, tai mokiniams bet kokių atveju kainuoja speciali apranga, avalynė ar kitos priemonės, reikalingos tam tikroje veikloje.

92% Lietuvoje besimokančių respondentų atsakė, kad už popamokinę veiklą mokykloje mokėti nereikia, o už popamokinę veiklą už mokyklos ribų moka 42% atsakiusiųjų respondentų. Latvijoje už būrelius mokykloje nemoka 61,2%, o už popamokinę veiklą už mokyklos ribų moka taip pat 61,2% apklaustųjų respondentų.

Popamokinei veiklai Bauskės mieste mokiniai išleidžia nuo 6 iki 40 latų per mėnesį (t.y.30-200 litų). Brangiausiai kainuoja sporto, choreografijos bei muzikos užsiėmimai, taip pat dalykiniai užsiėmimai, už kuriuos mokama 1-2 latai už valandą arba už pamoką. Pakruojuje popamokinės veiklos kainos vsyruoja nuo 20 iki 150 litų. Brangiausiai kainuoja dailės užsiėmimai, kur reikia pirkti savo priemones, muzikos, sporto būreliai.

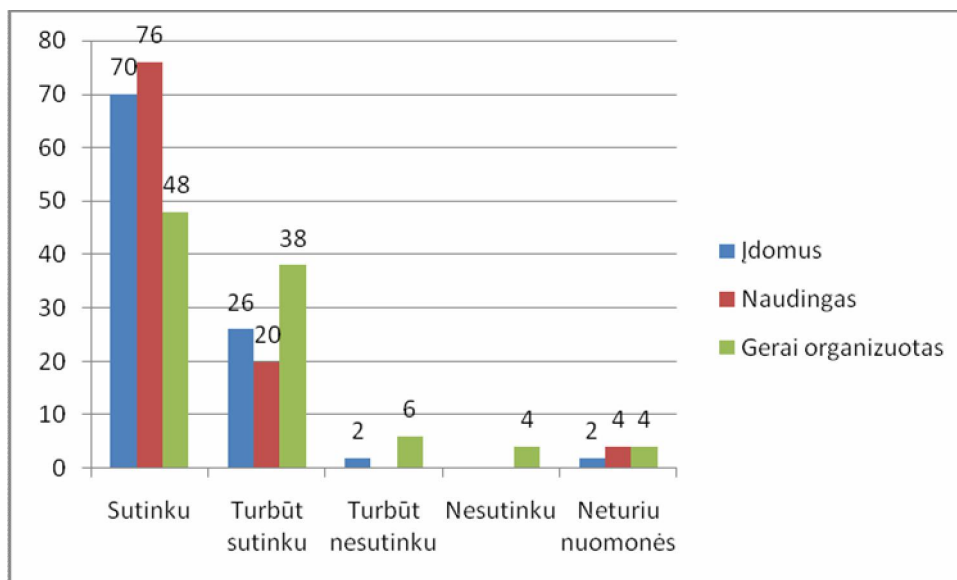
Popamokinėje veikloje labai svarbų vaidmenį atlieka vadovai. Kaip parodė popamokinės veiklos pasirinkimą motyvuojantis klausimas, didelė dalis mokinių renkasi tam tikrą būrelį dėl jam vadovaujančio asmens. Geri vadovai – efektyvūs vadybininkai, švietimo programos koordinuotojai, pagalbininkai, prižiūrėtojai ir autoritetai. Respondentų popamokinės veiklos vadovų vertinimas pateikiamas 1.3 paveiksle.

Igūdžių formavimą Latvijos moksleiviai įvertino 6,7 balo, Lietuvos – 8 balais. Naudingų žinių suteikimas Latvijos mokinių vertinamas 8,1 balo, Lietuvos – 7,3. Bendravimas su Lietuvos moksleivias vertinamas 7,6 balo, Latvijos – 7,7. Beveik nesiskiria ir užsiėmimų įdomumo vertinimas: Lietuvoje – 7,7 balo, Latvijoje – 7,8 balo. Popamokinės veiklos užsiėmimų vadovų noras padėti Lietuvoje vertinamas 7,4 balo, Latvijoje – 7,9 balo.

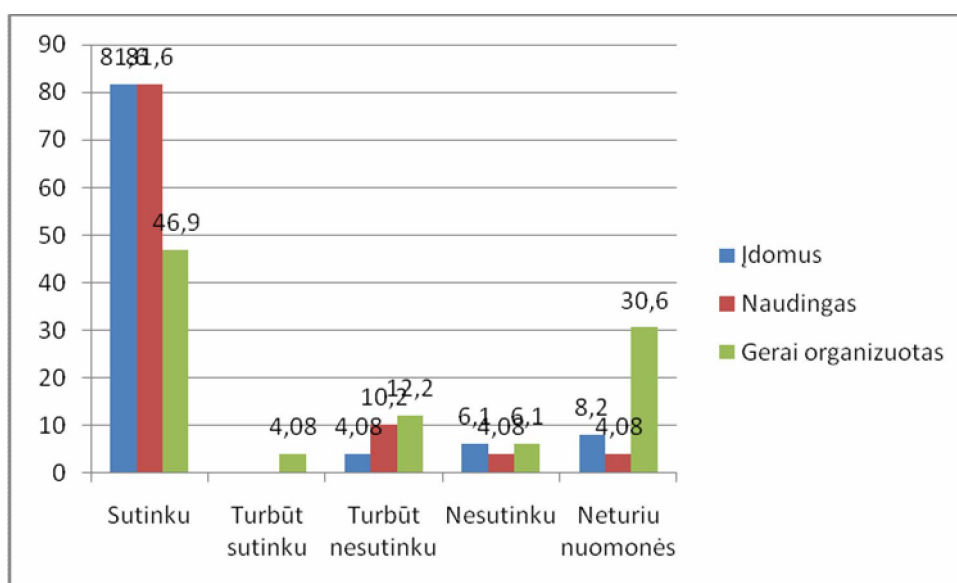

1.3 pav. Užsiėmimų vadovų kompetencijų vertinimas balais pagal gyvenamąją vietą, vidurkiai

Tyrimas atskleidė, kad popamokinė veikla yra naudinga, įdomi, tačiau trūksta organizuotumo, ne visiems tinka popamokinės veiklos sąlygos. Kad jų institucijoje gerai organizuota veikla, nurodė 48% Pakruojyje gyvenančių respondentų, kad naudinga – 76%, kad ji įdomi – 70%. Dalis respondentų šiuo klausimu neturi nuomonės. Kad Latvijoje organizuojama popamokinė veikla yra gerai organizuota, nurodė 46,9% tiriamųjų, kad naudinga – 81,6%, kad įdomi – 81,6%. Didesnė dalis respondentų, nei Lietuvoje, šiuo klausimu nuomonės neturi. Lyginant popamokinės veiklos charakteristiką Lietuvoje ir Latvijoje, galima teigti, kad būreliai savo įdomumu, naudingumu ir geru organizuotumu nedaug kuo skiriasi.

1.4 pav. Popamokinės veiklos charakteristika mokykloje ir už mokyklos ribų Lietuvoje, %

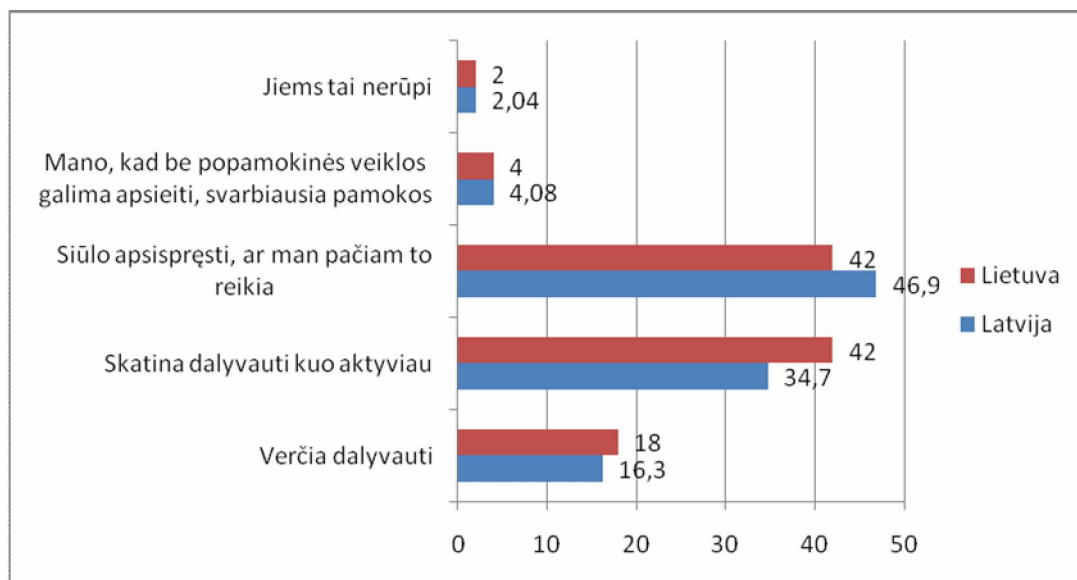

1.5 pav. Popamokinės veiklos charakteristika mokykloje ir už mokyklos ribų Latvijoje, %

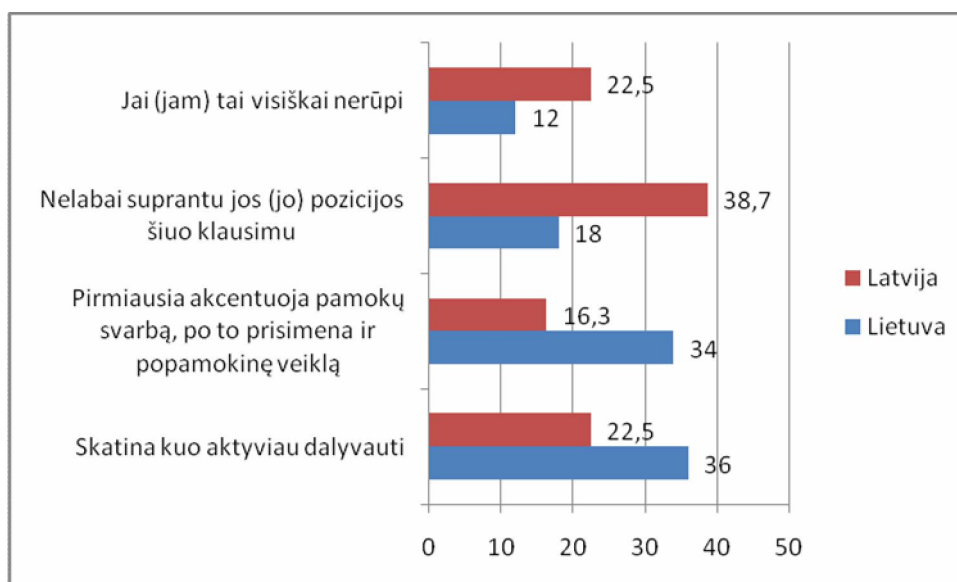
Vienas veiksnių, įtakančių popamokinės veiklos pasirinkimą, yra tėvų nuomonė, kuri tam tikra prasme atspindi jų socialines pozicijas. Tėvų požiūris į popamokinę veiklą pavaizduotas 1.6 paveiklėse.

Moksleivių atsakymai apie tėvų nuostatas popamokinės veiklos atžvilgiu rodo, kad dauguma tėvų tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje į popamokinę veiklą neišreiškia nei teigiamo, nei neigiamo požiūrio: šį klausimą jie palieka spresti moksleiviams. Latvijoje 46,9%, Lietuvoje – 42% tėvų siūlo apsispręsti patiems vaikams, ar popamokinė veikla jiems yra reikalinga. Latvijoje 34,7% tėvų skatina vaikus kuo aktyviau dalyvauti popamokinėje veikloje, Lietuvoje tai daro 42% respondentų tėvų. Latvijoje 16,3% tėvų verčia savo atžalas dalyvauti popamokinėje veikloje, Lietuvoje – 18%. 4% respondentų tėvų Latvijoje ir Lietuvoje teigia, kad svarbiau yra

pamokos, popamokinė veikla nebūtina. Ir tik labai maža dalis (2%) respondentų tėvų tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje visiškai nesikiša pasirenkant popamokinę veiklą, jiems tai nerūpi.

1.6 pav. Tėvų požiūris į popamokinę veiklą pagal gyvenamąją vietą, %

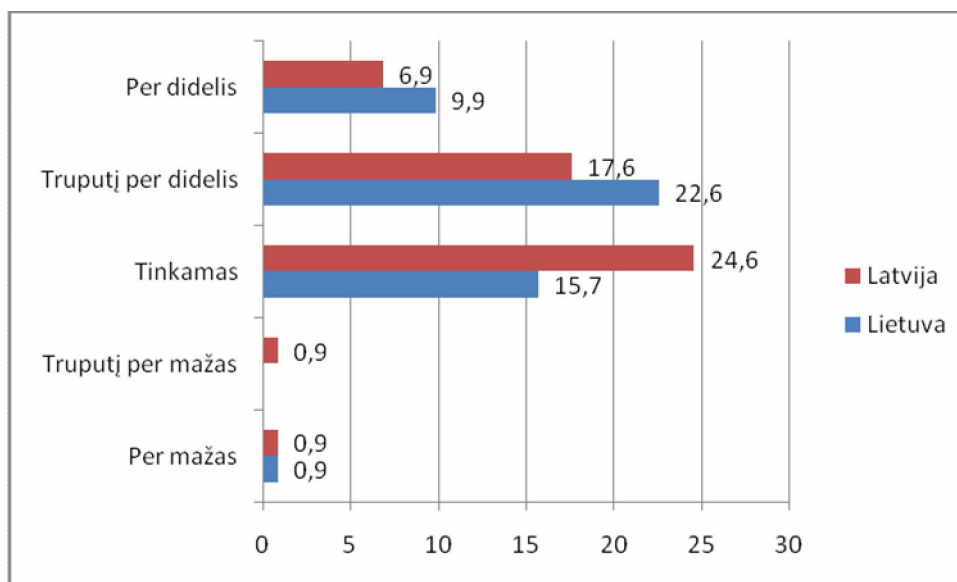
1.7 pav. Klasės auklėtojų požiūris į popamokinę veiklą pagal gyvenamąją vietą, %

Respondentų atsakymai apie klasės auklėtojų nuostatas popamokinės veiklos atžvilgiu parodė, kad Lietuvoje klasės auklėtojai labiau reiškia savo nuomonę šiuo klausimu. Net 36% respondentų atsakė, jog jų klasės auklėtoja(as) skatina kuo aktyviau dalyvauti popamokinėje veikloje, 34% pirmiausia akcentuoja pamokų svarbą, o po to prisimena ir popamokinę veiklą. Tik 12% apklaustųjų respondentų teigia, jog klasės auklėtojai(ui) tai visiškai nerūpi, ir 18% nesupranta klasės vadovo pozicijos šiuo klausimu. Kaip rodo apklausa, Latvijoje klasės auklėtojai nelinkę reikšti savo nuomonės popamokinės veiklos atžvilgiu. Kad nelabai

supranta klasės vadovo pozicijos šiuo klausimu, atsakė net 38,7% apklaustųjų respondentų, kad klasės vadovui tai visiškai nerūpi – 22,5%, kad pirmiausia akcentuoja pamokų svarbą, o po to prisimena ir popamokinę veiklą – 16,3%, kad skatina kuo aktyviau dalyvauti – 22,5%.

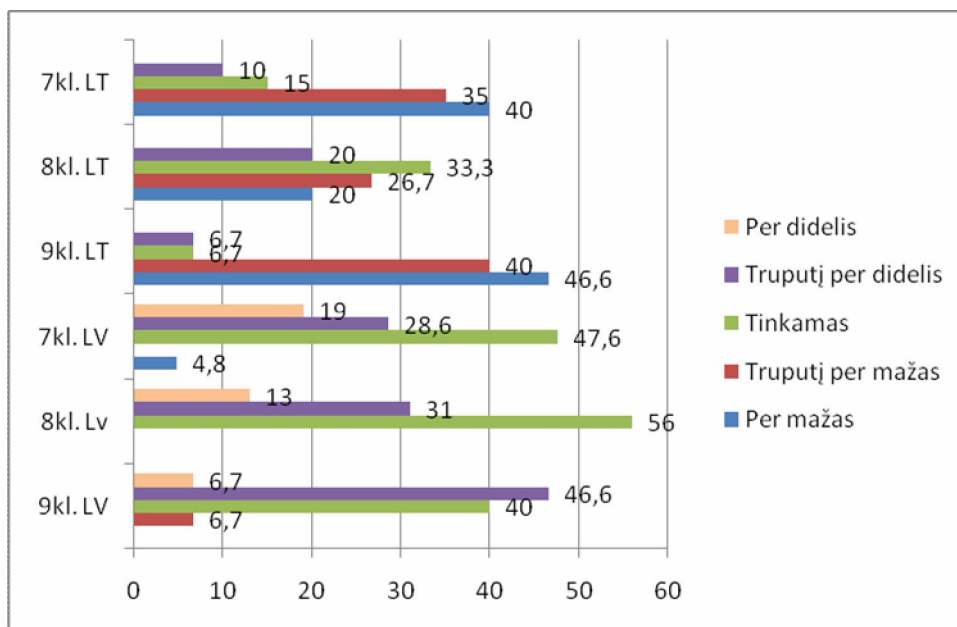
Labai svarbus faktorius, įtakojantis moksleivių dalyvavimą popamokinėje veikloje, yra mokymosi krūvis, kuris, kaip dažnai teigiama šiuo metu, yra per didelis. Tai rodo ir šio tyrimo rezultatai. Mokymosi krūvį sąlygoja gausios namų užduotys. Latvijoje 2val.ir daugiau namų užduotims skiria 42,3% apklaustųjų respondentų, Lietuvoje – 34%. Ilgiausiai pamokas ruošia 8 ir 9 klasių moksleiviai.

Lyginamoji analizė pagal gyvenamąją vietą pateikta 1.8 paveiksle. Latvijos moksleivių didžioji dauguma atsakė, kad mokymosi krūvis jiems yra tinkamas (24,6%), o Lietuvos moksleiviai teigia, kad mokymosi krūvis jiems yra truputį per didelis (22,6%). Kad mokymosi krūvis yra truputį per didelis, mano 17,6 % Latvijos moksleivių, kad per didelis – 6,9%. 15,7% Lietuvos mokinių atsakė, kad mokymosi krūvis jiems yra tinkamas, ir 9,9% teigia, kad krūvis yra per didelis.

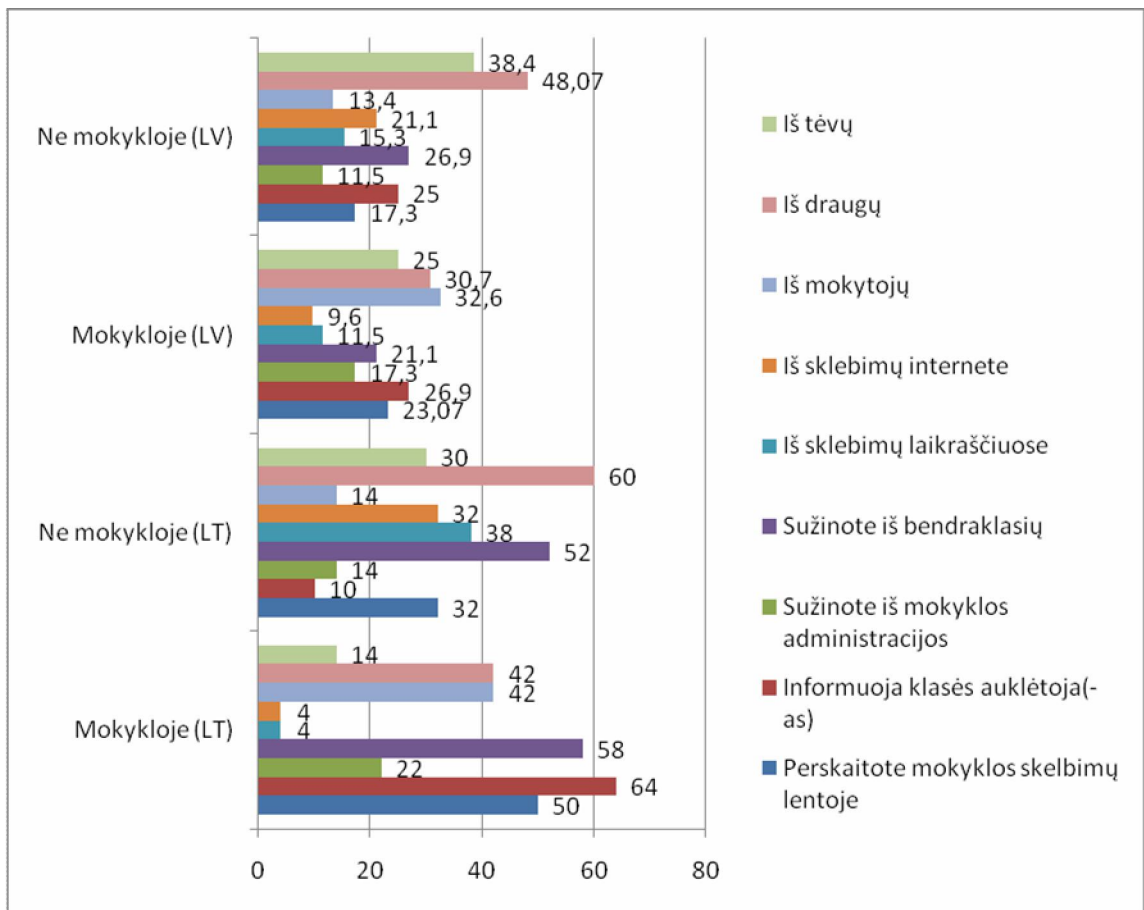
1.8 pav. Mokymosi krūvis, palyginimas pagal gyvenamąją vietą, %

Respondentų atsakymų tarp klasių ir gyvenamosios vietos parodė, kad Lietuvoje didžiausias mokymosi krūvis tenka 7 ir 8 klasių mokiniams, Latvijoje – 9 klasės mokiniams. Pamokos Lietuvoje dažniausiai baigiasi 14-15 valandą (82%), Latvijoje – 15-16 valandą (61,5%). Tačiau, kaip rodo respondentų, dalyvaujančių popamokinėje veikloje skaičius, didelis mokymosi krūvis netrukdo jiems užsiimti mėgstama veikla po pamokų.

1.9 pav. Mokymosi krūvis Latvijoje, palyginimas pagal klases, %

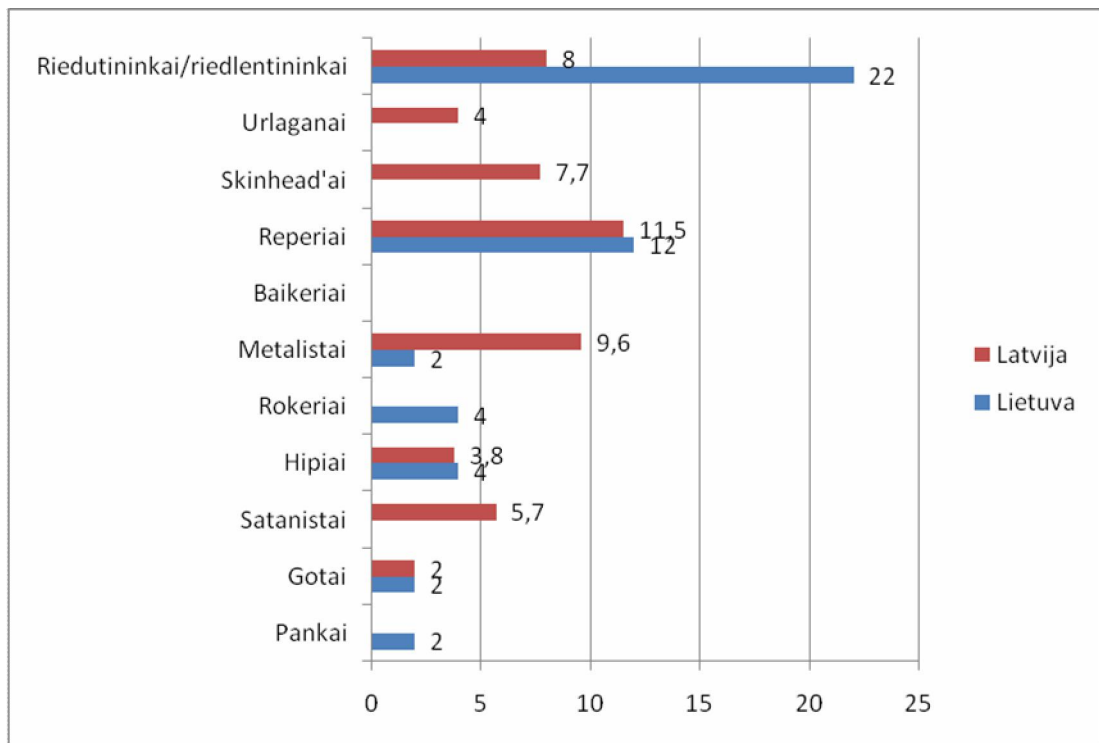
1.10 paveiksle pavaizduota informacijos sklaida apie popamokinės veiklos galimybes pagal gyvenamąją vietą. Kaip matyti iš paveiksle pavaizduotų duomenų, daugiausia informacijos apie popamokinę veiklą mokykloje Lietuvoje mokiniai sužino iš klasės auklėtojų (64%) arba bendraklasių (58%), perskaito mokyklos skelbimų lentoje (50%). Latvijoje – 32,6% sužino iš mokytojų, 30,7% iš draugų, 26,9% informuoja klasės auklėtojai. Apie popamokinę veiklą už mokyklos ribų Lietuvoje moksleiviai daugiausia sužino iš draugų (60%), bendraklasių (52%) ir skelbimų laikraščiuose (38%). Latvijos moksleiviai apie popamokinę veiklą už mokyklos ribų sužino iš draugų (48,07%) arba iš tėvų (38,4%), taip pat iš bendraklasių (26,9%). Galima daryti išvadą, kad mokyklose organizuotai dirba klasės auklėtojai, mokytojai ir administracija, jų informacijos sklaida yra gana aktyvi.

1.10 pav. Informacijos sklaida apie popamokinės veiklos galimybes, palyginimas pagal gyvenamąją vietą, %

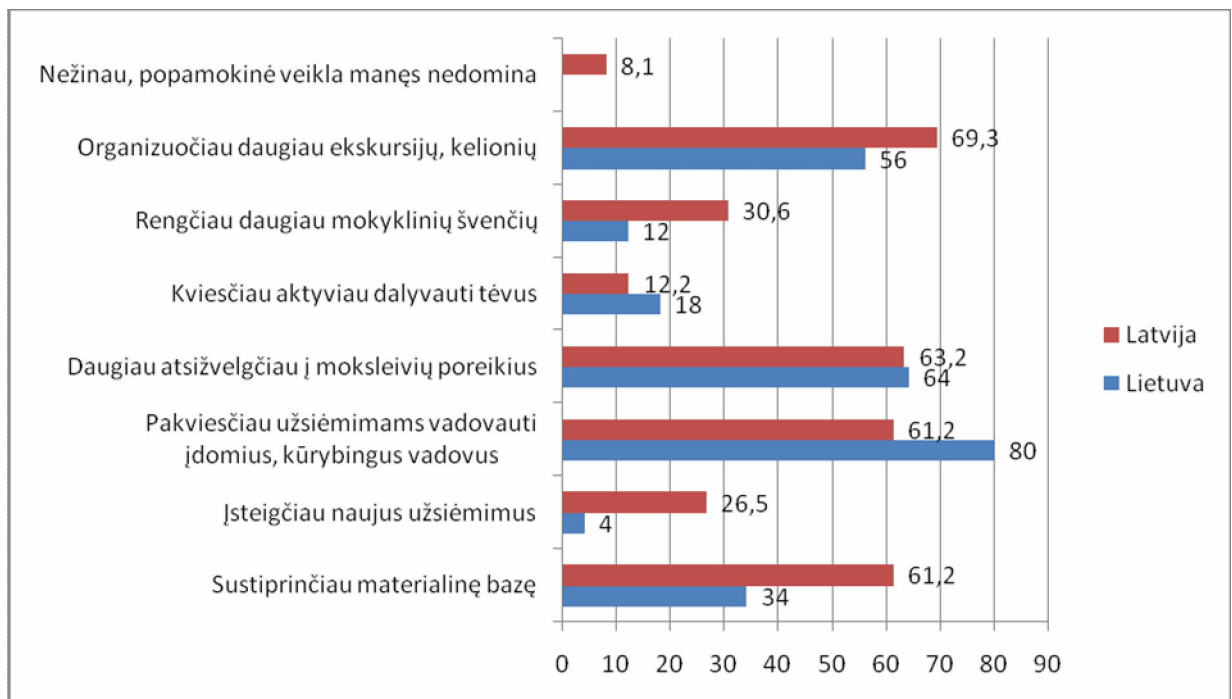
Kaip parodė tyrimas, tik nedaugelis respondentų Lietuvoje ir Latvijoje dalyvauja neformaliose jaunimo grupėse. Lietuvoje 2% respondentų dalyvauja pankų, tiek pat – gotų ir metalistų grupių veikloje, 4% - hipių ir rokerių. Aktyviau mokiniai dalyvauja reperių (12%) ir riedutininkų (22%) susibūrimuose. Latvijoje moksleiviai aktyviausiai dalyvauja reperių (11,5%) ir metalistų (9,6%) susibūrimuose. Kiek mažiau – skinhead'ų (7,7%), riedutininkų (8%), satanistų (5,7%) grupėse. Taip pat yra dalyvaujančių ir urlaganų (4%), hipių (3,8%) bei gotų (2%) susibūrimuose.

Tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje neformalių jaunimo grupių veikloje aktyviausiai dalyvauja 9 klasės mokiniai.

1.11 pav. Mokinių dalyvavimas neformaliose jaunimo grupėse, palyginimas pagal gyvenamąją vietą, %

Kaip parodė tyrimas, būdami direktoriai, mokiniai patobulintų popamokinę veiklą. Moksleivių siūlomas veiklos modelis pateikiamas 1.13 paveiksle.

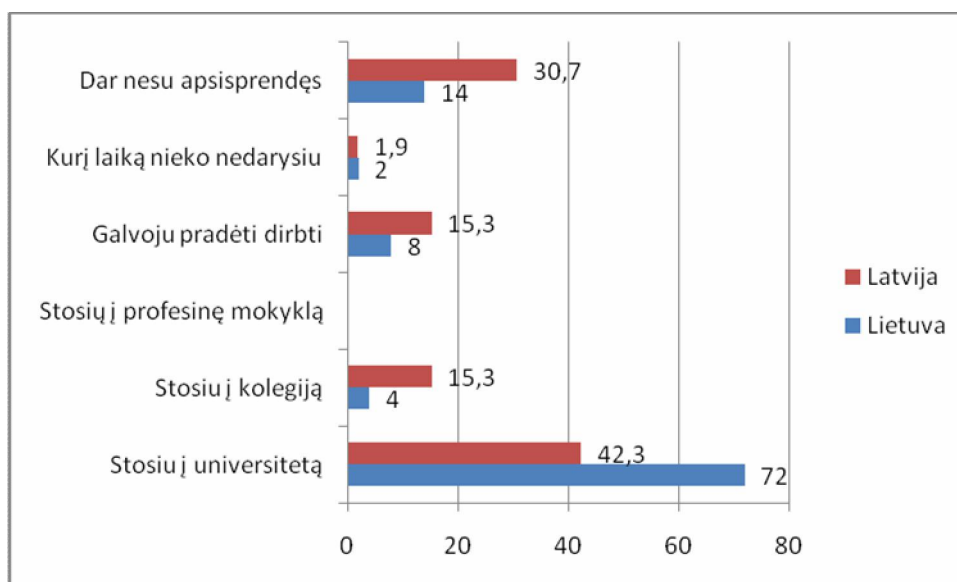

1.12 pav. Mokinių siūlomas popamokinės veiklos modelis, palyginimas pagal gyvenamąją vietą, %

Būdami mokyklos direktoriai, popamokinės veiklos organizatoriai, respondentai Lietuvoje pakviestų užsiėmimams vadovauti įdomius, kūrybingus vadovus (80%), daugiau atsižvelgtų į moksleivių poreikius (64%), organizuotų daugiau ekskursijų, kelionių (56%). Jie taip pat sustiprintų materialinę bazę (34%), kvieštų popamokinėje veikloje aktyviau dalyvauti tėvus (18%) bei rengtų daugiau mokyklinių švenčių (12%), taip pat įsteigtų naujus užsiėmimus (4%): fotografijos, įvairių sporto šakų, dalykinius būrelius.

Kaimyninėje Latvijoje moksleiviai, jeigu būtų mokyklos direktoriai, organizuotų daugiau ekskursijų, kelionių (69,3%), daugiau atsižvelgtų į moksleivių poreikius (63,2%), sustiprintų materialinę bazę bei pakviestų užsiėmimams vadovauti kūrybingus vadovus (61,2%). Jie taip pat rengtų daugiau mokyklinių švenčių (30,6%), įsteigtų naujus užsiėmimus (26,5%): hip-hop, grafiti, įvairių šokių bei dalykinius būrelius, kvieštų popamokinėje veikloje dalyvauti tėvus (12,2%). 8,1% atsakė, kad popamokinė veikla jų nedomina. Lyginant respondentų atsakymus galima teigti, kad tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje problemos tos pačios: nekūrybingi būrelių vadovai, mažai išvykų, skurdi popamokinės veiklos materialinė bazė.

Pastebima, kad dalyvavimo popamokinėje veikloje motyvai susiję su mokinių ateities planais, apsisprendimu, ką jie veiks baigę mokyklą. Tiek Lietuvoje (72%), tiek Latvijoje (42,3%) dauguma mokinių baigę mokyklą planuoja stoti į universitetą. Lietuvoje 14% respondentų dar nėra apsisprendę, 8% galvoja pradėti dirbti, 4% žada stoti į kolegiją, 2% kuri laiką nieko nedarys. Latvijoje net 30,7% apklaustųjų respondentų dar nėra apsisprendę, ką veiks baigę mokyklą, 15,3% stos į kolegiją arba pradės dirbti, 1,9% kuri laiką nieko neveiks.

1.13 pav. Moksleivių ateities planai, palyginimas pagal gyvenamąją vietą, %

Tyrimo metu pastebėta, kad tie, kurie žada stoti į aukštąsias mokyklas, popamokinėje veikloje siekia užpildyti dalykinių žinių spragas, nori įgyti naudingų įgūdžių, tikisi realizuoti savo gabumus, jų atsakymai prasmingesni. Tie mokiniai, kurie dar nėra apsisprendę dėl savo ateities arba galvoja nieko kurį laiką neveikti, beprasmiškai motyvuoja ir savo popamokinės veiklos pasirinkimą: tiesiog reikėjo kažkur prastumti laiką po pamokų, daugiau nebuvo ką rinktis. Daugiausiai neapsisprendusių dėl savo ateities Latvijoje yra 9 klasės mokinių (33,3%), Lietuvoje – 8 ir 9 klasių mokinių (13,3%). Po mokyklos baigimo pradėti dirbti galvoja irgi daugiausia 9 klasės mokinių tiek Lietuvoje (13,3%), tiek Latvijoje (26,7%).

Tyrimo metu pasidomėta, kaip tiriamieji praleidžia laisvalaikį, kuris yra labai svarbus tokio amžiaus vaikams (1.4 lentelė).

1.4 lentelė

Laisvalaikio leidimo būdai pagal gyvenamąją vietą, %

Laisvalaikio veiklos	Lietuva	Latvija
Dailės parodos	6	5,7
Pop/rok muzikos koncertai	26	13,4
Klasikinės muzikos koncertai	4	3,8
Džiazo koncertai	-	3,8
Opera, baletas, dramos teatras	4	1,9
Sporto varžybos	28	32,6
Sportavimas	38	40,3
Diskotekos	50	42,3
Kinas	46	73
Kavinės	26	53,8
Folkloro koncertai, vakaronės	-	5,7
Popamokinės veiklos užsiėmimai	44	17,3
Bendravimas su draugais kieme, skveruose	70	61,5
Interneto kavinės	14	15,3
Neformalių jaunimo grupių susibūrimas	8	11,5
Knygų skaitymas	48	28,8
Televizoriaus žiūrėjimas	64	61,5

Savo laisvalaikį paaugliai praleidžia skirtingai, tačiau Lietuvoje populiariausios yra šios veiklos: bendravimas su draugais (70%), televizoriaus žiūrėjimas (64%), lankymasis diskotekose (50%), kine (46%). Latvijoje jaunimas laisvu laiku dažniausiai lankosi kine (73%), bendrauja su draugais bei žiūri televizorių (61,5%), lankosi kavinėse (53,8%) bei diskotekose (42,3%).

Išvados

1) Neformalusis švietimas apibrėžiamas kaip kryptinga veikla, padedanti vaikui įgyti kompetencijas tapti sąmoninga asmenybe, sugebančia atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti visuomenėje bei prisitaikyti prie kintančios aplinkos.

2) Tyrimo metu paaiškėjo, kad Lietuvos ir Latvijos moksleiviai popamokinėje veikloje dalyvauja noriai, kiekvienas renkasi popamokinę veiklą pagal savo poreikius ir galimybes, ateities planus. Respondentų tėvų požiūris į popamokinę veiklą yra teigiamas. Jie dažnai įtakoja savo vaikų sprendimą renkantis popamokinės veiklos kryptis, skatina, kai kurie net verčia užsiimti popamokine veikla, taip norėdami atžalas apsaugoti nuo beprasmiško laiko leidimo. Klasės auklėtojai Lietuvoje skatina kuo aktyviau dalyvauti mokinius popamokinėje veikloje (36%), Latvijoje – savo nuomonės šiuo klausimu nereiškia (22,5%).

3) Neformaliojo ugdymo prieinamumas tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje visiems yra vienodas, nepaisant amžiaus, materialinės padėties, gyvenamosios vietos.

4) Tyrimo rezultatai rodo, kad pagrindinis sveikatos rizikos veiksnys, susijęs su neformaliojo ugdymu, yra higienos normų nesilaikymas: per didelis mokymosi krūvis, poilsio stoka. Taip pat susiduriama su tokiomis problemomis kaip: nusikalstamumas, psichotropinių medžiagų vartojimas, pamokų nelankymas. Be galo daug psichologinių sveikatos rizikos veiksnių: poreikis bendrauti su bendraamžiais, vienišumas.

5) Lietuvos ir Latvijos moksleivių požiūris į neformalųjį ugdymą labai panašus. Abiejų šalių moksleiviai aktyviai dalyvauja popamokinėje veikloje. Lietuvoje – 100% respondentų, Latvijoje – 97%.

Literatūra

1. Alifanovienė D., Šapelytė O. (2002). Diagnostinis konstruktas: socialinis ugdymas ir korekcija (socialinis intelektas ir emocinė inteligencija). Kn. sud. Merkys G., Ruškus J., Juodraitis A. *Nepilnamečių resocializacija*. Šiauliai.
2. Dapkienė S. (1998; 2002). *Papildomojo ugdymo formos*. Šiauliai.
3. Dzenuškaitė S. (1991). *Mokinių nepamokinės veiklos tobulinimas*. Metodinės rekomendacijos. Vilnius.
4. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius.
5. *Youth policy in Latvia*. 1998. [žiūrėta 2010-12-5]. Prieiga per Internetą: <<http://www.un.org/events/youth98/speeches/098lat.htm>>.
6. Kardelis K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis*. Kaunas.
7. Kvieskienė G., Petronienė O. (2007). Neformaliojo vaikų švietimo prieinamumas. *Socialinis ugdymas. Socialinė pedagoginė pagalba*. Nr. 3 (14), VPU. P. 60-79.
8. *Lietuvos higienos norma HN20:2006 „Neformaliojo vaikų švietimo mokykla: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“*. [žiūrėta 2011-04-12]. Prieiga per internetą: <http://sam.lt/lt/main/teisine_informacija/higienos_normos?id=26218>.
9. *Lietuvos Respublikos Švietimo Įstatymas*. [žiūrėta 2010-11-20]. Prieiga per Internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279441&p_query=&p_tr2=
10. *Lietuvos švietimo koncepcija*. [žiūrėta 2010-11-20]. Prieiga per Internetą: <http://www.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija1.htm#3_2>.
11. Lukšienė M. (2000). *Jungtys*. Vilnius.
12. Miliūnienė L., Vaitkevičius J. V., Bakanovienė, T., Mockevičienė D. (2009). *Sveikatos rizikos veiksnių savikontrolė neformaliajame ugdyme*. Šiauliai: šiaurės Lietuva.
13. *Mirtingumas pagal priežastis ir amžiaus grupes 2009 m.* [žiūrėta 2011-02-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.lsic.lt/>>.
14. Monkevičius A. (2004). *Švietimo ir mokslo ministerijos 2004 metų veiklos ataskaita*. [žiūrėta 2011-04-13]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt>>.
15. Narkevičienė B ir kt. (2002). *Itin gabių vaikų ugdymo situacijos Lietuvoje analizė*
16. *Neformālā izglītība*. [žiūrėta 2011-04-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.jaunatneslietas.lv/page/7>>.
17. *Neformālā izglītība*. [žiūrėta 2011-04-15]. Prieiga per internetą: <izm.izm.gov.lv/upload_file/.../Neformala_izglitiba_09042010.doc>.
18. *Neformaliojo ugdymo koncepcijos projektas*. [žiūrėta 2010-12-9]. Prieiga per Internetą: <www.lvjc.lt/.../neformaliojo_ugdymo_koncepcijos_projektas.doc>.

19. *Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija*. [žiūrėta 2010-11-25]. Prieiga per Internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=269178&p_query=&p_tr2=>>.
20. Opdenakker M. C., Van Dame J. (2000). Effects of school, teaching staff and classes on achievement and well-beings in secondary education. *Similarities and differences between school outcomes. School Improvement*. [žiūrėta 2011-03-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.rug.nl/staff/b.p.m.creemers/Effective%20School%20Improvement%20Ingredients%20for%20Success.pdf>>.
21. *Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste*. (2001). ŠMM tyrimas. Vilnius. [žiūrėta 2011-03-21]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/fit/sv_bukle/tyrimai_sb.htm>.
22. *Pažyma dėl moksleivių papildomojo ugdymo ir laisvalaikio organizavimo*. 2001-09-25 Nr. 24-06-06-116 Vilnius. [žiūrėta 2011-03-22]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/bsp12.htm>.
23. Piličiauskas A. (1996). *Švietimo reforma: visuomenės poreikiai, ugdymo turinys, mokytojo galimybės // Švietimo reforma ir mokytojų rengimas*. III tarpt.mokslinės konferencijos medžiaga I d. Vilnius.
24. Ruškus J., Žvirdauskas D., Stanišauskienė V. (2009). *Neformalusis švietimas Lietuvoje. Faktai. Interesai. Vertinimai*. Vilnius.
25. Straub P. (2004). *Youth in action. Brussels*. [žiūrėta 2011-03-22]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/youth/index_en.htm>.
26. *Švietimo naujienos*. Informacinis leidinys. [žiūrėta 2005-11-20]. Prieiga per Internetą: <<http://www.takas.lt/naujienos/svietimas>>.
27. Vaitkevičius J. (1982). *Moksleivių mokymosi ir laisvalaikio problemos*. Vilnius.
28. Vaitkevičius J. V. (2003). *Laiko vadyba*. Šiauliai.
29. Vaitkevičius J. V. (2005). *Sveikatos rizikos veiksnių valdymas ir savikontrolė ugdymo srityje*. Šiauliai.
30. Vaitkevičius J. V., Miliūnienė L., Bakanovienė T. Neformalaus ugdymo organizavimas mokykloje ir už jos ribų: mokinių požiūrio analizė. Jaunųjų mokslininkų darbai. Nr. 4(20). 2008.
31. Vandell D. L., Shumow L. (1999). After-School Child Care Programs. *The Future of Children. When School is out*. Vol. 9, Nr. 2. Vilnius- Kaunas. [žiūrėta 2010-11-25]. Prieiga per Internetą: <www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/Idalis_gabiu.doc>.
32. Zaborskis A. ir kt. (1996). *Moksleivių gyvenimo būdas ir sveikata*. Vilnius.

33. Zaleskienė I. (1994). *Moksleivių papildomas ugdymas: straipsnių rinkinys*. Vilnius.

Summary

Possibilities of student needs satisfaction in non-formal education are discussed in this bachelor's thesis. The main objectives of the research are to analyze the conception of non-formal education and health risk factors related to it, research the accessibility of non-formal education, find out the viewpoint of parents and students about after school activities and also compare Lithuanian and Latvian respondent opinions connected to this research. One hundred and two Lithuanian and Latvian, 7th to 9th grade students participated in this study. Using questionnaire survey, possibilities of student needs satisfaction in non-formal education were researched. First part of questionnaire is used to find out demographics and general studying load. Objectives of second part are to find out motivation and scale of student participation (absence) in after school activities. Research showed that both Lithuanian and Latvian students are actively involved in after school activities and each one of them finds something to meet their needs. Most popular activities involve music, sport and choreography; students from both countries participate in these activities outside school, even though they are paid. The only identified difference was that in Latvia business circles are very popular, which students attend outside school and pay for received knowledge. As revealed during the research, major health risk factor related to non-formal education is overload of learning. But, as the student answers show, this does not interfere to engage in afterschool activities. This is how students motivate their participation in after school activities: they want to gain new skills, it is more interesting in after school activities than in normal lessons, and they just need to spend their time somewhere. Many students also say that after school activities give them possibility to do something they are interested in. During the research tendency was revealed showing that after school activities associate with entertainment for many students, during that time they try to relax and rest. Therefore this big number of students participating in after school activities suggests that the student needs for after school activities are satisfactory.

PRIEDAI

PRIEDAS NR. 1. (Moksleivių anketa)

POPAMOKINĖ VEIKLA

Gerb. moksleivi (-e),

Tyrimu siekiama išryškinti pagrindines problemas ir jų sprendimo būdus. **Jūsų nuomonė labai svarbi !**
 Prašome Jus atsakyti į visus anketos klausimus. Pažymėkite (apibraudami, pabraukdami, žymėdami kryželiu ar pan.) Jūsų nuomonę labiausiai atitinkantį atsakymo variantą, o jei tokio atsakymo nėra, įrašykite savąjį.
Anketa anoniminė, jos pasirašyti nereikia !

DĖKOJAME UŽ ATSAKYMUS IR LINKIME SĖKMĖS !

Popamokinė veikla suprantama kaip moksleivių dalyvavimas įvairiuose būreliuose, klubuose, išvykose, šventėse ir kitoje veikloje, kuri organizuojama bendrojo lavinimo mokykloje ir / ar kitur (pvz. muzikos ir sporto mokyklose, techninės kūrybos centre ir pan.)

PIRMIAUSIA SUSIPAŽINKIME

1. Jūsų lytis?

- Moteris
 Vyras

Amžius.....m.

2. Koks jūsų paskutinio trimestro pažymių vidurkis? (įrašykite)

3. Kiek vidutiniškai laiko per dieną ruošiate pamokas (įrašykite)val.

4. Kelintą valandą dažniausiai baigiasi pamokos? (įrašykite)val.

5. Kokius būrelius lankote po pamokų?

6. Kokius popamokinės veiklos užsiėmimus Jūs šiuo metu lankote? (užpildykite kiekvienoje eilutėje)

VEIKLA	Mokykloje			Kitur, už mokyklos ribų		
2. Muzikos						
3. Choreografijos						
4. Teatrinio meno						
5. Dailės						
6. Etnokultūros						
7. Sporto						
8. Turizmo – kraštotyros						
9. Techninės kūrybos						
10. Gamtos – ekologijos						
11. Visuomeninės organizacijos (įrašykite)						
12. Kita veikla (įrašykite)						
.....						
.....						

7. Kodėl pasirinkote šį (-iuos) popamokinės veiklos užsiėmimą (-us)?

Pažymėkite atsakymus kiekvienoje eilutėje.

PASIRINKIMO MOTYVAI	Taip	Ne
1. Tikėjau užpildyti dalykinių žinių spragas		
2. Norėjau įgyti naudingų įgūdžių		
3. Pasirinktas būrelis (ar kita veiklos forma) yra madingas		

4. Norėjau, kad labiau gerbtų draugai		
5. Siekiau sportuoti ir sustiprinti sveikatą		
6. Pradėjau dalyvauti, nes užsiėmimų vadovas žinomas ir geras specialistas.		
7. Visada domėjausi šia veikla, todėl ir nutariau dalyvauti		
8. Ieškojau naujų išpūdžių		
9. Ši veiklos forma naudinga galvojant apie būsimą profesiją		
10. Norėjau susirasti draugų		
11. Daugiau nebuvo ką rinktis		
12. Paskatino tėvai		
13. Pasekiau draugų pavyzdžiu		
14. Reikėjo tiesiog kažkur prastumti laiką po pamokų		
15. Tikėjausi realizuoti savo gabumus		
16. Popamokinėje veikloje įdomiau nei pamokose		
17. Kodėl dar (parašykite).....		
.....		
.....		

8. Kaip vertinate užsiėmimo vadovo darbą? Įvertinkite vadovo darbą balais nuo 1 (labai blogai) iki 10 (labai gerai). Pastaba: jeigu lankote ne vieną, o kelis užsiėmimus, įvertinkite visų vadovų darbą.

VADOVAS (Ė)	BALAI			
1. Užsiėmimus veda įdomiai				
2. Moka bendrauti su moksleiviais				
3. Geranoriškai padeda				
4. Suteikia naudingų žinių				
5. Formuoja įgūdžius				

9. Ar Jums reikia mokėti už popamokinius užsiėmimus, kuriuos lankote?

Mokykloje

1. Nereikia
2. Reikia (kiek per mėnesį?).....Lt

Už mokyklos ribų

1. Nereikia
2. Reikia (kiek per mėnesį?).....Lt

14. Jūsų nuomone apie būrelį?

UŽSIĖMIMO BRUOŽAI	Sutinku	Turbūt sutinku	Turbūt nesutinku	Nesutinku	Neturiu nuomonės
1. Įdomus					
2. Naudingas					
3. Gerai organizuotas (tinkamas laikas, patogios patalpos ir pan.)					

11. Kaip į dalyvavimą popamokinėje veikloje žiūri Jūsų tėvai?

1. Verčia dalyvauti
2. Skatina dalyvauti kuo aktyviau
3. Siūlo pačiam apsispręsti, ar man to reikia
4. Mano, kad be popamokinės veiklos galima apsieiti, svarbiausia pamokos
5. Jiems tai nerūpi
6. Kitoks atsakymas (irašykite)
-
-

12. Jūsų klasės auklėtojos (-o) požiūris į popamokinę veiklą?

1. Skatina kuo aktyviau dalyvauti
 2. Pirmiausia akcentuoja pamokų svarbą, o po to prisimena ir popamokinę veiklą
 3. Nelabai supranta jos (jo) pozicijos šiuo klausimu
 4. Jai (jam) tai visiškai nerūpi
 5. Kitoks atsakymas (įrašykite)
-
-

13. Kaip sužinote apie popamokinės veiklos galimybes mokykloje ir už mokyklos ribų? (pažymėkite visus tinkamus atsakymų variantus abiejuose stulpeliuose)

BŪDAI	Mokykloje	Kitur, už mokyklos ribų
1. Perskaitote mokyklos skelbimų lentoje		
2. Informuoja klasės auklėtoja(-as)		
3. Sužinote iš mokyklos administracijos		
4. Sužinote iš bendraklasių		
5. Iš skelbimų laikraščiuose		
6. Iš skelbimų internete		
7. Iš mokytojų		
8. Iš draugų		
9. Iš tėvų		
10. Kita.....		
.....		
.....		

14. Įsivaizduokite, kad tampate mokyklos direktoriumi. Ką pirmiausia patobulintumėte mokykloje popamokinės veiklos srityje? (galite pažymėti kelis atsakymų variantus)

1. Sustiprinčiau materialinę bazę
 2. Įsteigčiau naujus užsiėmimus (įrašykite, kokius)
 3. Pakviesčiau užsiėmimams vadovauti įdomius, kūrybingus vadovus
 4. Daugiau atsižvelgčiau į moksleivių poreikius
 5. Kviesčiau aktyviau dalyvauti tėvus
 6. Rengčiau daugiau mokyklinių švenčių (įrašykite, kokius)
 7. Organizuočiau daugiau ekskursijų, kelionių
 8. Nežinau, popamokinė veikla manęs nedomina
 9. Kitoks atsakymas (įrašykite)
-
-

PABAIGAI DAR KELETAS KLAUSIMŲ**15. Mokymosi krūvis (įskaitant pamokas ir laiką reikalingą namų darbų ruošai) Jums?**

1. Per mažas
2. Truputį per mažas
3. Tinkamas
4. Truputį per didelis
5. Per didelis

16. Ar žinote, galbūt dalyvaujate, šių neformalių jaunimo grupių veikloje?

NEFORMALI GRUPĖ	Tokios grupės nežinau	Žinau, bet nedalyvauju	Žinau ir dalyvauju
1. Pankai			

2. Gotai			
3. Satanistai			
4. Hipiai			
5. Rokeriai			
6. Metalistai			
7. Baikeriai			
8. Reperiai			
9. Skinhead'ai			
10. Urlaganai			
11. Riedutininkai/ riedlentininkai			
12. Kita (irašykite).....			

17. Ką galvojate daryti ateityje po mokyklos baigimo?

1. Stosiu į universitetą
2. Stosiu į kolegiją
3. Stosiu į profesinę mokyklą
4. Galvoju pradėti dirbti
5. Kurį laiką nieko nedarysiu
6. Dar nesu apsisprendęs
7. Kitoks atsakymas (irašykite)
-
-
-

18. Laisvalaikiu Jūs labiausiai mėgstate? (galite pasirinkti kelis atsakymų variantus)

1. Dailės parodas
2. Pop/rok muzikos koncertus
3. Klasikinės muzikos koncertus
4. Džiazo koncertus
5. Operą, baletą, dramos spektaklius
6. Stebėti sporto varžybas
7. Sportuoti
8. Diskotekas
9. Kiną
10. Kavines
11. Folkloro koncertus, vakarones
12. Popamokinės veiklos užsiėmimus
13. Bendravimą su draugais kieme, skveruose
14. Interneto kavines
15. Neformalių jaunimo grupių susibūrimus
16. Skaityti knygas
17. Žiūrėti televizorių
18. Kitoks atsakymas (irašykite)

19. Kokioje klasėje mokaisi?

Dėkoju už atsakymus ☺